

“ชุดตัวประกอบภายนอก” ได้แก่ สิ่งแวดล้อมในสังคมอื่น วัฒนธรรมของสังคมอื่น ประชากรของรัฐอื่น และพฤติกรรมของรัฐบาลอื่น

Synder อธิบายว่า ทั้ง “ลักษณะโครงสร้างของรัฐ” และ “เงื่อนไขและสิ่งจุ่งใจภายนอกจะมีการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและจะเป็นตัวเร้า (Stimuli) ต่อรัฐหรือผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจของรัฐ (decision-maker) ให้แสดงพฤติกรรมตอบโต้ออกมาในรูปของนโยบายต่างประเทศ พฤติกรรมตอบโต้หรือนโยบายต่างประเทศของรัฐจะมีลักษณะเป็นกระบวนการ 3 ขั้นตอนคือ

1. การตัดสินใจตกลงใจในระดับเตรียมการ (Predecisional activities)
2. การตัดสินใจตกลงใจในระดับเลือกสรรนโยบาย (choice)
3. การตัดสินใจตกลงใจในระดับประกาศใช้นโยบาย (implementation)

แนววิเคราะห์นโยบายต่างประเทศและการตัดสินใจของ Synder ซึ่งเน้นถึงบทบาทของลักษณะจิตวิทยาและสิ่งจุ่งใจจากสภาพแวดล้อมภายนอกนี้ถือว่าเป็นแนววิเคราะห์ที่นิยมใช้กันมากในการศึกษานโยบายต่างประเทศ

นักวิชาศาสตร์บางกลุ่มเน้นการวิเคราะห์นโยบายและการตัดสินใจ ตกลงใจในเชิงที่เป็นกระบวนการขององค์การ เช่น Graham Alison เสนอตัวแบบ 3 ตัวแบบ (หรือการศึกษานโยบายและการตัดสินใจตกลงใจจากกระทำได้ 3 วิธี) คือ

1. ศึกษาในแบบพฤษฎิกรรมที่มีเหตุผลของผู้ตัดสินใจ (rational actor model)
2. ศึกษาในแบบกระบวนการขององค์การ (organization process model)
3. ศึกษาในแบบบทบาทในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจตกลงใจของสถาบันข้าราชการ (bureaucratist politics model)

ตัวอย่าง แบบในการวิเคราะห์นโยบาย และการตัดสินใจตกลงใจของรัฐบาล USA สมัยประธานาธิบดี Kennedy ที่มีต่อวิกฤตการณ์คิวบา ปี ค.ศ. 1962 Allison มีทฤษฎีว่าเรื่องของนโยบายและการตัดสินใจนั้นมีได้จำกัดบทบาทอยู่เฉพาะกลุ่มผู้นำฝ่ายการเมืองเท่านั้น สถาบันข้าราชการจะมีอิทธิพลอย่างมากจะเข้าไปร่วมบทบาทเหล่านั้นด้วย ดังนั้น การกำหนดนโยบายและการตัดสินใจตกลงใจของรัฐ จึงเป็นผลที่ได้มาจากการเล่นเกมส์ต่อรอง ความคิดเห็นในด้านนโยบายระหว่างบุคคลระดับสูงทางการเมืองกับเจ้าหน้าที่ระดับสูงในวงราชการจากการใช้อำนาจแบบเด็ดขาด จากตัวอย่างนี้ ความรู้เกี่ยวกับ “จิตวิทยาบุคคล” จะช่วยให้ผู้ศึกษาสามารถเข้าใจ “ลักษณะธรรมชาติทางด้านจิตวิทยาของมนุษย์” (psychological aspect of human being) ซึ่งประกอบไปด้วยระบบทัศนคติ ค่านิยม ความเชื่อซึ่งทั้ง 3 อย่างนี้มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมก้าวร้าว

ส่วนความรู้เกี่ยวกับ S - R psychology ช่วยให้ผู้วิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้สามารถเข้าใจว่าอะไรคือสิ่งเร้า หรือสิ่งกำหนด (Stimuli) ที่ทำให้บุคคลนั้นดังแสดงพฤติกรรมโดยตอบ (response) ออกมายในลักษณะที่ก้าวร้าวและเป็นเผด็จการ นอกจากนี้ความรู้เกี่ยวกับ “จิตวิทยาสังคม” จะช่วยให้ผู้ศึกษาเรื่องนี้สามารถเข้าใจถึงอิทธิพลต่าง ๆ ของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีต่อพฤติกรรมก้าวร้าว และเผด็จการของบุคคลนั้น ซึ่งอิทธิพลเหล่านี้อาจมีผลกระทบโดยตรงหรือโดยอ้อม (เช่นอาจถูกสังคมฝึกฝนเสียบสอนโดยตรงหรือหล่อหลอมโดยอ้อมให้เป็นเผด็จการ ต่อบุคคลผู้นั้นก็ได้)

ในการวิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองของนักวิชาศาสตร์ แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 แนววิเคราะห์ใหญ่ ๆ คือ

1. แนววิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล (an approach to individual political behavior)

2. แนววิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่ม (an approach to mass political behavior)

“แนววิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองของบุคคล” เป็นการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของผู้นำทางการเมืองโดยเน้นวิเคราะห์ถึงลักษณะบุคลิกภาพ (personality trait) และภูมิหลังเกี่ยวกับการอบรมการเรียนรู้จากสังคม (sociality background) เช่นการศึกษาพฤติกรรมทางการเมืองของผู้นำ โดย Harold Lasswell ซึ่งใช้แนวความคิดของ Freud มาประยุกต์อธิบายว่าพฤติกรรมทางการเมือง คือ กิริยาปกป้องคุ้มครองตนเองของมนุษย์ (ego defense)

Lasswell กล่าวว่า กิริยาปกป้องคุ้มครองตนเองนี้เป็นบุคลิกภาพของมนุษย์ ซึ่งมีพัฒนาการสะสมมาจากการประสบการณ์ต่าง ๆ ดังแต่ในวัยเด็ก บุคคลที่มีพัฒนาการในการเรียนรู้จากประสบการณ์แตกต่างกันย่อมมีลักษณะบุคลิกภาพไม่เหมือนกัน

Lasswell แบ่งลักษณะบุคลิกภาพของผู้นำออกเป็น 2 แบบคือ

1. ผู้นำที่มีบุคลิกภาพแบบนักบริหาร (administrator) มีลักษณะไม่ก้าวร้าวมองโลกในแง่ดี

2. ผู้นำที่มีบุคลิกภาพแบบนักก่อการ (agitator) มีลักษณะก้าวร้าวและมักจะมองโลกในแง่ร้าย

“แนววิเคราะห์พฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่ม” “มักจะเป็นการนำเสนอแนวความคิดทางด้านจิตวิทยามากกว่าการศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง มติมหาชน (public opinion) พฤติกรรมในการออกเสียงเลือกตั้ง (voting behavior) และวัฒนธรรมกับการเรียนรู้ทางการเมือง (political

culture and socialization) เป็นส่วนใหญ่ เช่น Walter Lippman ศึกษาดิมหาชนในแง่ที่เป็นพฤติกรรมสร้างสรรรูปแบบการเมืองประชาธิปไตย USA V.O KEY ผู้ศึกษาดิมหาชนจากลักษณะผลประโยชน์ของกลุ่มและพฤติกรรมในการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องทัศนคติ ความเชื่อและอุดมการณ์ เป็นต้น

สรุป แนววิเคราะห์เกี่ยวกับพฤติกรรมนี้ จะเป็นการศึกษาแบบเจาะลึกถึงลักษณะพื้นฐานทางด้านจิตวิทยาของมนุษย์กับพฤติกรรมที่มนุษย์ได้แสดงออกจริง ๆ ในปรากฏการณ์ทางการเมือง

ประโยชน์ของแนววิเคราะห์นี้คือ ให้คำอธิบายเรื่องราวทางการเมืองในแง่มุมที่แนววิเคราะห์อื่นไม่สามารถวิเคราะห์เข้าไปถึง

แต่แนววิเคราะห์นี้ยังมีข้อจำกัดอยู่มากในทางรัฐศาสตร์ก็คือ

1. ปัญหาที่เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจของนักรัฐศาสตร์ในเรื่องจิตวิทยา นักรัฐศาสตร์ส่วนมากมักจะขาดความรู้เหล่านี้

2. ปัญหาในการตีความหมายคำนิยามต่าง ๆ เช่น คำว่าทัศนคติ บุคลิกภาพ อุดมการณ์ และค่านิยม ฯลฯ ซึ่งคำเหล่านี้มีนิยามอยู่มากมายและแม้แต่นักจิตวิทยาเองก็มักจะมีปัญหาในการ Operationalize คำนิยามเหล่านั้นอยู่เสมอ ๆ

เติบโต

- ¹ Clyde Kluckhon, "Value and Values Orientations" in T. Parsons and E. Shils (eds.) **Toward A General Theory of Social Action** (Cambridge : Harvard University Press, 1951), p. 395.
- ² Neil J. Smelser, **Theory of Collective Behavior** (New York : The Free Press, 1968) p. 25.
- ⁵ Robert Lundin, **Personality, A Behavioral Analysis** (Toronto : McMillan company, 1961) p. 71
- ⁶ Raymond Cattell, **The Scientific Analysis of Personality** (Chicago : Aldine, 1965), p. 25.
- ⁷ Gordon Allport, **Personality : A Psychological Interpretation** (New York : Henry Holt, 1937), p. 38.
- ⁸ ลิขิต ธีรเวคิน “วิทยาศาสตร์การเมือง” ใน **รัฐศาสตร์นิเทศ** ปีที่ 6 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม 2514) หน้า 61-62
- ⁹ สุกิจ เจริญรัตนกุล, “สถานภาพและขอบข่ายของวิชารัฐศาสตร์ : ข้อสังเกตบางประการจากพัฒนาการ วิธีการศึกษาและแนวความคิดเกี่ยวกับการวิเคราะห์การเมือง” ขอบข่ายและแนววิเคราะห์ของรัฐศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : เชนเดอร์ พับลิคเคชั่น, 2524) หน้า 44
- ¹⁰ พรศักดิ์ ผ่องแฝ้า, **รัฐศาสตร์ พัฒนาการและแนวทางศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วีอันด์, 2524) หน้า 106.
- ¹¹ ทิพาร พิมพิสุทธิ์ และอนุสรณ์ ลิ่มณี, **พฤติกรรมการเมือง**, (กรุงเทพ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526) หน้า 9
- ¹² สิกขิพันธ์ พุทธหุน, **ทฤษฎีพัฒนาการเมือง** (กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531) หน้า 15-16
- ¹³ ชัยอนันต์ สมุทรผลิช, **การเมืองเปรียบเทียบ : ทฤษฎีและแนวความคิด** (กรุงเทพมหานคร: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2526) หน้า 87-88.
- ¹⁴ พรศักดิ์ ผ่องแฝ้า, หน้า 60-61
- ¹⁵ พรศักดิ์ ผ่องแฝ้า, หน้า 107-109

- ¹⁶ พรศักดิ์ ผ่องแฝ้า, หน้า 110-120
- ¹⁷ วุฒิศักดิ์ ลาภาเจริญทรัพย์, แนวทางวิเคราะห์ทฤษฎีการเมือง (กรุงเทพ : แสงจันทร์การพิมพ์, 2529) หน้า 34
- ¹⁸ สุจิต บุญบงการ, รัฐศาสตร์ : สถานภาพและพัฒนาการ : วิธีการศึกษาแบบ พฤติกรรมในทางรัฐศาสตร์, (กรุงเทพ : โรงพิมพ์อักษรพิพยา, 2525) หน้า 167-171
- ¹⁹ พรศักดิ์ ผ่องแฝ้า, รัฐศาสตร์เชิงประจักษ์ (กรุงเทพ : ชนาวิชช์การพิมพ์, 2531) หน้า 47-50
- ²⁰ พรศักดิ์ ผ่องแฝ้า, หลักวิธีการศึกษาทางรัฐศาสตร์ : แนวทางในการศึกษา รัฐศาสตร์,(กรุงเทพ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช, 2531), หน้า 173-175
- ²¹ สิทธิพันธ์ พุทธนุ, ทฤษฎีพัฒนาการเมือง, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, พิมพ์ครั้ง ที่ 4 (ศ.ค.30) หน้า 36
- ²² Robert Dahl, “The Behavioral Approach in Political Science:Epitaph for a Monument to a Successful Protest” in Eulau ed. P. 79
- ²³ พงศ์สันต์ ศรีสมทรัพย์, ชลิดา ศรമณี, หลักการจัดองค์การและการจัดการ, การศึกษาองค์การและการบริหารตามแนวของพฤติกรรมศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, พิมพ์ครั้งที่ 5 (ก.ศ.31), น. 82
- ²⁴ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมจาก ติน ปรัชญพุทธิ์, “ข้าราชการระดับสูงของไทยและ ความมุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศ” สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ก.พ. 2530

บรรณาธิการ

ดร. ณรงค์ สินสวัสดิ์, จิตวิทยาการเมือง : ดร. พงศักดิ์ ผ่องแพ้ว รัฐศาสตร์พัฒนาการและ
แนวทางการศึกษา กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศรีองค์ 2534.

จรุญ สุภาพ สารนุกรมรัฐศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพาณิช 2535.

ติน ปรัชญพฤทธิ์, ข้าราชการระดับสูงของไทยและความมุ่งมั่นในการพัฒนาประเทศไทย,
สถาบันวิจัยสังคม . กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2530

พงศ์สันต์ ศรีสมทรพัฒน์, ชลิตา ศรമณี, หลักการจัดองค์การและการจัดการ,กรุงเทพมหานคร
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531.

สิกขิพันธ์ พุทธุน, ทฤษฎีพัฒนาการเมือง , กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2530.

ทิพาพร พิมพ์สุทธิ์, ออนุสรณ์ ลิมมณี, พฤติกรรมทางการเมือง, มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
2526

กีรติ รักษ์ชน, พจนารักษ์, ไซรังษี, เนลิมชัย ผิwareองนนท์, หลักและวิธีการวิจัยทางรัฐ-
ศาสตร์, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2535.

แนวทางการวิเคราะห์การติดต่อสื่อสาร (COMMUNICATION APPROACH)

ความนำ

การที่มนุษย์สามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มเป็นสังคมนับตั้งแต่การรวมตัวกันเป็นครอบครัว ชุมชน เพื่อพัฒนา จนกระทั่งถ้าการรวมตัวเป็นสังคมขนาดใหญ่ในระดับประเทศนั้น อาศัยการสื่อสารเป็นพื้นฐานกล่าวคือ การมีสังคมมนุษย์ตั้งแต่สังคมดั้งเดิม ในสมัยเด็กดำรงรัฐ จนกระทั่งถึงสังคมที่มีความทันสมัยเช่นในปัจจุบันนี้เกิดจากการที่มนุษย์สามารถทำการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความเข้าใจกัน และสามารถทำความตกลงกันเพื่อสร้างกฎระเบียบของสังคม ให้เป็น ที่ยอมรับระหว่างสมาชิกได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นอกจากนั้น การที่สังคมยังสามารถดำรงสภาพของความเป็นสังคมอยู่ได้ ก็เนื่องมาจากการที่สมาชิกของ สังคมใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการที่จะรักษาสถาบัน และกฎหมายต่าง ๆ ของสังคมให้เป็น ที่ยอมรับและปฏิบัติกันต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น คนใน สังคมก็ต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการที่จะทำความเข้าใจระหว่างกัน สร้างกฎเกณฑ์ ใหม่ เปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม ซึ่งอาจจะกล่าวในอีก ด้านหนึ่งว่า การมีสังคมมนุษย์ต้องอาศัยการสื่อสาร สังคมมนุษย์เกิดจากการใช้การสื่อสารเป็น เครื่องมือในการที่จะรวมกันหลาย ๆ คนให้มาอยู่ร่วมกัน ดังนั้น การสื่อสารจึงเปรียบเสมือน สายใยของสังคมที่ประสานหน่วยอยู่ต่าง ๆ ของสังคมให้รวมเข้าด้วยกัน

ในระยะเวลาประมาณสามพุทธศรีที่ผ่านมา นักรัฐศาสตร์ได้ให้ความสำคัญกับ บทบาทของการสื่อสารทางการเมืองมากขึ้นทุกขณะ ทั้งนี้ เพราะการสื่อสารมีบทบาทสำคัญต่อ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะการสื่อสารเปรียบเสมือนเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงสังคม ถ้าปราศ จากการสื่อสารแล้ว สังคมก็ไม่อาจจะปฏิบัติหน้าที่หรือดำรงอยู่ได้ ดังที่ ลูเซียน พาย นัก รัฐศาสตร์คนสำคัญท่านหนึ่ง ได้กล่าวถึงความสำคัญของการสื่อสารไว้ตอนหนึ่งว่า¹

“การสื่อสารเป็นสายใยของสังคม ซึ่งโครงสร้างของระบบการสื่อสารเปรียบ 似 โกรงสร้างของระบบการสื่อสารเปรียบโกรงกระดูกของร่างกาย เนื้อหาของ การสื่อสาร คือสิ่งที่มนุษย์ใช้ติดต่อกัน การไหลของ ของข่าวสารจะกำหนดทิศทางและความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น จึงอาจ จะวิเคราะห์กระบวนการทางสังคมทุกชนิดในแบบของโครงสร้าง เนื้อหา และการไหลของการสื่อสาร ได้”

จากคำกล่าวของพาย ทำให้มองเห็นความสำคัญของการสื่อสารได้เป็นอย่างดี เพราะในโลกปัจจุบันนี้เป็น “สังคมยุคข่าวสาร” (information society) นั่นย่อมหมายความถึง การเพิ่มขึ้นอย่างมากmany และรวดเร็วของข่าวสารตลอดจนถึงเครื่องมือและอุปกรณ์สำหรับการ สื่อสารด้วย

1. ลักษณะสำคัญของแนวทางการวิเคราะห์การติดต่อสื่อสาร

การศึกษาในแนวทางการวิเคราะห์การติดต่อสื่อสาร เป็นการศึกษาตามแนวทางของสำนักพุทธกรรมศาสตร์ โดยมุ่งพิจารณาที่กระบวนการกว่ามีการดำเนินการไปอย่างไร และมุ่งเน้นที่การทำความเข้าใจการเมืองโดยอาศัยรูปแบบของกระบวนการติดต่อสื่อสารเป็นประเด็นสำคัญ

1.1 ความหมายและองค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสาร

ก่อนที่จะกล่าวถึงความหมายของการสื่อสารทางการเมือง ควรจะได้ทำ ความเข้าใจเรื่องของการสื่อสารโดยทั่วไปเสียก่อน

การสื่อสารเป็นศัพท์บัญญัติ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Communication ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาلاتินว่า Communis หรือตรงกับคำภาษาอังกฤษอีกว่า common แปลว่าร่วมกันหรือคล้ายคลึงกัน ดังนั้นการสื่อสารเป็นการสร้างความร่วมกันและ ความเหมือนกัน² นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการท่านอื่นให้ความหมายไว้อีกหลายแห่ง เช่น

การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนสัญญาข่าวสารระหว่างบุคคล อันก่อให้เกิดความเข้าใจระหว่างบุคคล 2 ฝ่าย หรือมากกว่านั้น³

การสื่อสารเป็นศิลปะการถ่ายทอดข่าวสาร ความคิดเห็น ทัศนคติ จาก คนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง⁴

การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดจากผู้ส่งไปยังผู้รับ โดยผ่านช่องทางซึ่งสามารถนำสารไปถึงผู้รับได้⁵

จากความหมายทางการสื่อสารที่นักวิชาการหลายท่าน ให้ไว้ข้างต้น นั้น พอกสรุปได้ว่า การสื่อสารเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง เพื่อความเข้าใจตรงกัน⁶

ความหมายของการสื่อสารดังกล่าว อาจจะพิจารณาในรายละเอียดเพื่อ ความเข้าใจได้ดังนี้

ประการแรก ข่าวสารหรือ information หมายถึง สัญลักษณ์ที่บุคคลใช้ถ่ายทอดความรู้สึกที่นึกคิด หรือความต้องการของตนเองให้ผู้อื่นได้รับทราบซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของคำพูด หรือสัญลักษณ์อื่นใด ที่บุคคลหนึ่งมุ่งที่จะใช้เพื่อให้บุคคลอื่นเข้าใจความรู้สึกนึกคิดของตน

ประการที่สอง การแลกเปลี่ยน หมายถึง การที่บุคคลมอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้กับบุคคลอื่น ดังนั้นการแลกเปลี่ยนจึงเกี่ยวข้องกับการส่งและการรับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปทำการส่งและรับสิ่งหนึ่งจากกัน

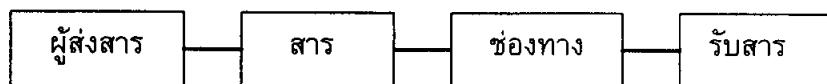
ประการที่สาม บุคคล หมายถึง ตัวตนและในการรับส่งข่าวสารจะต้องมีบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยที่บุคคลที่อยู่ในกระบวนการรับส่งข่าวสารนั้นต่างก็เป็นสมาชิกของสังคมนั้น ซึ่งมีความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ต่างก็เป็นสมาชิกของสังคมนั้น ซึ่งมีความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ ค่านิยม อุดมการณ์ของระบบสังคมนั้นเป็นกรอบอ้างอิง (frame of reference) กรอบอ้างอิงนี้จะเป็นบรรทัดฐานในการรับรู้การตีความหมายและการสนองตอบข่าวสารที่ได้รับมา

ลักษณะของการสื่อสาร จึงเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างบุคคล ซึ่งการแลกเปลี่ยนดังกล่าว ย่อมขึ้นอยู่กับพื้นฐานของบุคคล ความสัมพันธ์ของบุคคลและสภาพแวดล้อมของบุคคลด้วย ดังที่ วิลเบอร์ สแรมม์ (Wilbur Schramm) แสดงความเห็นว่า ประเด็นสำคัญของการสื่อสารอยู่ที่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ถ้าคนเรามีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันแล้ว การสื่อสารย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ นอกจากนี้สิ่งสำคัญของการสื่อสารยังอยู่ที่การแลกเปลี่ยนข่าวสาร ซึ่งมีความหมายอย่างกว้างขวาง ครอบคลุมตั้งแต่ข้อเท็จจริงไปจนถึงความคิดเห็นและสภาวะอารมณ์ของคน ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสอดคล้องซึ่งกันและกันภายในกลุ่มนั้น⁷

เนื่องจาก การสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างบุคคล ดังนั้น องค์ประกอบสำคัญของการสื่อสารจึงได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร สื่อหรือช่องทาง และผู้รับสาร ดังจะเห็นได้จากตัวแบบกระบวนการสื่อสารพื้นฐานดังนี้

ภาพประกอบที่ 1

ตัวแบบกระบวนการสื่อสารพื้นฐาน



ที่มา : สุรพงษ์ ไสชนะเสถียร 2524 : 45

โดยทั่วไปแล้ว กระบวนการสื่อสารขั้นพื้นฐานประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ดังกล่าวข้างต้นต่อมา ฮาโรลด์ ลัสเวลล์ (Harold Lasswell) นักวิชาศาสตร์ผู้สนับสนุนให้เรื่องการสื่อสารทางการเมืองได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ในการสื่อสารทุกครั้งจะเกิดผลกระทบ (effect) ด้วย ดังนั้น จึงควรเพิ่มผลกระทบเข้ามาเป็นองค์ประกอบอีกประการหนึ่งในกระบวนการสื่อสารพื้นฐานด้วยโดยที่ลัสเวลล์ใช้คำถามสั้น ๆ 5 ข้อ กล่าวคือ⁸

- 1) ใคร (who)
- 2) พูดอะไร (says what)
- 3) โดยช่องทางไหน (in which channel)
- 4) กับใคร (to whom)
- 5) ได้ผลอย่างไร (with what effect)

นอกจากนั้น นักวิชาการด้านการสื่อสารชาวอเมริกันอีกท่านหนึ่ง คือ เอเวอร์เรทต์ โรเจอร์ (Everette M. Rogers) ได้เสนอแนะเพิ่มเติมนอกจากองค์ประกอบพื้นฐานทั้งห้าประการดังกล่าวมาแล้ว กระบวนการสื่อสารยังมีผลย้อนกลับไปยังตัวผู้ส่งสารอีกด้วย ดังนั้นกระบวนการสื่อสารจึงมีผลกระทบต่อตัวบุคคลล้อมภายนอก จะมีผลโดยตรงต่อกระบวนการสื่อสารต่าง ๆ ดังที่ โรเจอร์สรุปองค์ประกอบพื้นฐานของการสื่อสารไว้เป็น 6 ประการคือ⁹

- 1) ผู้ส่งสาร
- 2) สาร
- 3) ช่องทางหรือสื่อ
- 4) ผู้รับสาร
- 5) ผลกระทบ
- 6) ผลย้อนกลับ

โดยแต่ละองค์ประกอบมีรายละเอียดดังนี้

1) ผู้ส่งสาร (Source) เป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสารหมายถึงแหล่งกำเนิดของสาร โดยที่ผู้ส่งสารอาจจะเป็นบุคคลตั้งแต่หนึ่งคนขึ้นไปที่กระทำการแลกเปลี่ยนข่าวสารกับผู้อื่น โดยจัดส่งข่าวสารออกไปตามสื่อย่างใดอย่างหนึ่ง

2) สาร (Message) หมายถึง สิ่งที่ทำหน้าที่กระตุนความหมายให้กับผู้รับ เป็นข่าวสารที่บุคคลมุ่งแลกเปลี่ยนกันในกระบวนการสื่อสารที่มุ่งจะแลกเปลี่ยนกันเพื่อให้เกิดผลในสิ่งบุคคลประทาน หรือเป็นสาระเรื่องราวที่ส่งออกไปจากผู้สื่อสารถึงผู้รับสาร อาจจะเน้นความคิด (idea) หรือเรื่องราวใด ๆ ที่ส่งผ่านไปตามสื่อได้ สารอาจจะเป็นข้อความ คำพูด รูปภาพ สัญลักษณ์หรือกิจกรรมทางกีฬา

3) ช่องทางหรือสื่อ (Channel or Medium) เป็นสิ่งที่จะนำสารจากผู้ส่งไปยังผู้รับ โดยอาจจะเป็นสิ่งที่เห็นได้ง่าย เช่น คำพูด หรือเป็นสิ่งที่สับซ้อน ประกอบด้วยวัสดุ อุปกรณ์จำนวนมาก ต้องใช้เทคโนโลยีสูง และมีผู้ดำเนินงานเป็นจำนวนมาก โดยทั่วไปแล้ว มักจะแบ่งสื่อออกเป็น 2 ประเภท คือ สื่อมวลชนหรือ “สื่อสารมวลชน” และสื่อบุคคล อันหมายถึงการสื่อสารระหว่างบุคคล

4) ผู้รับสาร (Receiver) คือบุคคลที่รับข่าวสารจากแหล่งสารและเป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง ซึ่งผู้รับสารอาจจะเป็นบุคคลเดียวกันเป็นบุคคลหลายคน หรือเป็นกลุ่มคนจำนวนมากก็ได้

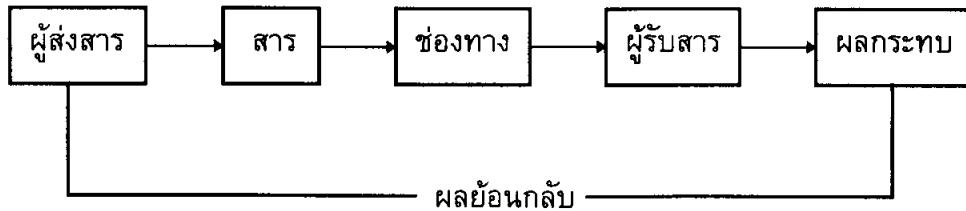
5) ผลกระทบ (effect) เกิดขึ้นเมื่อผู้รับสารได้รับสารแล้วจะมีการแปลความหมายของสารนั้น กล่าวคือ รู้ว่าเนื้อหาสาระของสารนั้นคืออะไร มีความรู้สึกอย่างไร และประเมินค่าจะเชื่อหรือกระทำการที่ได้รับมาหรือไม่ ซึ่งในการแปลความหมายของสารนี้จะใช้กรอบอ้างอิง โดยกรอบอ้างอิงที่ว่านี้เกิดจากความรู้สึก การรับรู้ทัศนคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ และสถานการณ์แวดล้อมของแต่ละบุคคล

6) ผลย้อนกลับ (feedback) ประกอบด้วย สารที่ผู้รับได้แสดงออกเพื่อให้ผู้ส่งได้ทราบถึงผลของสารที่ผู้ส่งได้ส่งไปให้ผู้รับ กล่าวคือ ผลย้อนกลับเกิดขึ้นเมื่อผู้ส่งสารและเปลี่ยนมาเป็นผู้รับสาร โดยเฉพาะสารใหม่ที่เป็นผลย้อนกลับมานี้ เป็นปฏิกิริยาของสารเดิมที่ผู้ส่งสารได้ส่งออกไปยังผู้รับสารมาแล้วนั้นคือการย้อนกลับ ซึ่งเป็นผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในตัวของผู้รับสารนั่นเอง นอกจากนั้นผลย้อนกลับยังเป็นสิ่งที่แสดงว่า การสื่อสารนั้นเกิดผลอย่างไรหรือไม่และประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดอีกด้วย

องค์ประกอบของการสื่อสาร 6 ประการข้างต้น อาจแสดงให้เห็นได้ดังตัวแบบในภาพประกอบที่ 2

ภาพประกอบที่ 2

ตัวแบบกระบวนการสื่อสารตามองค์ประกอบ 6 ประการ



กล่าวโดยสรุป องค์ประกอบของการสื่อสารได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางหรือ สื่อ ผู้รับสาร ผลกระทบ และผลย้อนกลับ ซึ่งองค์ประกอบดังกล่าวจะพบรูปแบบใดในกระบวนการสื่อสารทุกประเภท

1.2 การสื่อสารกับระบบการเมือง

ตามทฤษฎี (system theory) ของเดวิด อิสตันแล้ว ในทุกรอบการเมือง (political system) จะประกอบด้วยระบบย่อย (subsystem) เป็นจำนวนมาก เช่น ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษาและระบบราชการ ฯลฯ ซึ่งรวมกันเป็นระบบใหญ่ คือระบบการเมือง¹⁰ ในแต่ละระบบย่อยดังกล่าว มักจะจัดอยู่ในรูปขององค์การโดยมีศูนย์กลางที่ทำหน้าที่ตัดสินใจ (decision making) กำหนดทิศทางในการปฏิบัติหรือนโยบายของตนเองมาในรูปของคำสั่ง กฎหมาย และระเบียบต่าง ๆ และแต่ละระบบก็จะมีเป้าหมาย (goal) ของตนเอง ซึ่งอาจจะมีจำนวนมากหรือน้อยก็แล้วแต่ความจำเป็นของระบบนั้น

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศคือ ผู้นำที่ขาดพาณิชย์พัฒนาที่เพียงพอ ที่ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับข่าวสารทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมหรือเหตุการณ์ของประเทศอยู่ในวงจำกัด ถ้าพิจารณาตามทฤษฎีระบบแล้ว จะเห็นว่าประชาชนในฐานะเป็นผู้เรียกร้อง (demand) และสนับสนุน (support) ต่อระบบการเมือง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้ระบบการเมืองดำเนินไปอย่างปกติหรือมีเสถียรภาพ แต่การขาดประสิทธิภาพของปัจจัยเหล่านี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ระบบการเมืองดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น หรือขาดเสถียรภาพและถูกハウกระบวนการเมืองไม่สามารถปรับตัวให้อยู่ในสภาพแวดล้อมได้แล้ว ก็จะเกิดความไม่ร่วมประสิทธิภาพทางการเมือง จนทำให้เกิดการแตกสลายของระบบได้ในที่สุด¹¹

ในทางตรงกันข้าม ถ้าหากประชาชนแสดงบทบาทเน้นปัจจัยนำเข้าสู่ระบบการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ปัจจัยนำเข้าดังกล่าว ได้แก่ การเรียกร้องและการสนับสนุน จึงเป็นข่าวสารที่จะเข้าไปสู่ตัวระบบการเมือง อันได้แก่ รัฐบาล หรือผู้มีอำนาจทางการเมือง ที่เป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจและกำหนดนโยบายจะเป็นส่วนสำคัญในการรับข่าวสารเหล่านั้น ยกมา ในรูปของการตัดสินใจกำหนดนโยบายต่าง ๆ ซึ่งข่าวสารอาจจะมีที่มาจาภายในระบบ หรือภายนอกนั้น เช่น การขึ้นราคากลางของบริษัทผู้ผลิต การชุมนุมประท้วงของกลุ่มเกษตรกร เป็นต้น หรืออาจจะมาจากกระบวนการเมืองอื่น ๆ หรือรัฐอื่น เช่น ข่าวสารเกี่ยวกับการขึ้นราคาน้ำมัน ของประเทศไทยกลุ่มโอบีค เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีข่าวสารในรูปของการรายงานผลของการปฏิบัติงานตามนโยบาย ทั้งในระดับรัฐหรือระหว่างรัฐว่าตรงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

จึงเห็นได้ว่า การวิเคราะห์ดังกล่าวสนใจที่พฤติกรรมทางการเมืองของระบบการเมือง หรือองค์กรทางการเมือง โดยพิจารณาจากกระบวนการสื่อสารและการตัดสินใจนั้นเอง แนววิเคราะห์นี้เห็นว่า การเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการได้มาซึ่งเป้าหมายทั้งหลายของสังคม (social goals) และในกระบวนการตัดสินใจนั้น “ได้กระทำโดยคำนึงถึงสภาพของสังคม ทั้งหมด และการตัดสินใจดังกล่าวที่สามารถบังคับได้”¹² และสาระของการเมืองคือความพยายามของมนุษย์ที่จะบรรลุถึงเป้าหมายของสังคมที่望 ไว้ นอกจากนี้ในทุกกระบวนการเมือง จะต้องมีกระบวนการที่จะได้มาซึ่งข่าวสาร กระบวนการเลือกสรรและเก็บข่าวสารและการเลือกใช้ข่าวสารที่ได้รับมาอีกด้วย มิฉะนั้น ระบบการเมืองก็ไม่อาจจะคงอยู่ได้ หรือไม่สามารถจะพัฒนาต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ความหมายและความสำคัญของการสื่อสารทางการเมือง

เมื่อหันมาพิจารณาถึงความหมายของคำว่า การสื่อสารทางการเมือง ก็จะพบว่ามีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน เป็นต้นว่า

ดาร์ล ดอยท์ช (Karl Deutsch) นักรัฐศาสตร์ผู้สอนใจเรื่องการสื่อสารทางการเมืองกล่าวว่าการสื่อสารทางการเมืองเป็นหน้าที่หนึ่งของระบบการเมือง ซึ่งเป็นกระบวนการการซึ่นนำหรือควบคุมพิศทางในความพยายามของมนุษย์เพื่อให้บรรลุสู่เป้าหมายทั้งปวง¹³

สตีเวน ชาฟฟี่ (Steven Chaffee) ให้ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง โดยอาศัยแนวการวิเคราะห์เชิงระบบของเดวิล อีสตันเป็นพื้นฐานว่าเป็นความรู้ของสมาชิกในระบบการเมืองที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงหรือการเคลื่อนไหวใด ๆ ในสภาวะของระบบ ในแง่ของการใช้คำนวนหน้าที่หรืออำนาจรัฐ ตลอดจนการแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคม¹⁴

华伦·阿格瑞 和其他人 (Warren K. Agree and Others) กล่าวว่า การสื่อสารทางการเมือง เป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการและเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทัศนะและความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ในทางการเมืองระหว่างบุคคล นับเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมการเมือง¹⁵

จากความหมายของการสื่อสารทางการเมืองที่ได้ยกมากล่าวอ้างข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองก็คือ กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองระหว่างบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปหรือมากกว่านั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในการเมือง

ในอดีตที่ผ่านมา้นักรัฐศาสตร์คนสำคัญหลายท่าน ได้พยายามสร้างทฤษฎีเกี่ยวกับระบบการเมืองและกระบวนการต่าง ๆ ในทางการเมือง เพื่อการทำความเข้าใจในเรื่องของ การเมือง ซึ่งอยู่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเมืองยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบันนี้ ผลจากการพัฒนาความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารจะเกิดความสะดวกรวดเร็ว จนมีการเรียกสังคมในปัจจุบันว่า เป็นสังคมแห่งการสื่อสาร หรือสังคมยุคข่าวสาร ได้ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ทั้งภายในระบบการเมืองและภายนอกระบบการเมือง หรือระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งการสื่อสารทางการเมืองก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสารด้วยเช่นกัน นักรัฐศาสตร์คนสำคัญที่ให้ความสนใจเรื่องนี้ ได้แก่ ลูเซียน พาย เกเบรียล อัลmonด์ บิงแฮม เพาเวลล์ และดาวล ดอยท์ช เป็นต้น

ในส่วนของความสำคัญทางการสื่อสารทางการเมืองที่มีระบบการเมืองนั้นจะเห็นได้ว่า การสื่อสาร นับเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนา ทั้งนี้เพราะการสื่อสารช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น หรือทัศนคติของบุคคล ตลอดจนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและแบบแผนของการดำเนินชีวิตในสังคมได้ ในทำนองเดียวกันการสื่อสารทางการเมือง ก็เป็นพลังสำคัญในการพัฒนาทางการเมืองของระบบการเมืองด้วยเช่นกัน¹⁵ กล่าวคือ การสื่อสารทางการเมืองจะทำให้ประชาชนได้รับรู้และเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ทางการเมือง กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีความรู้ความเข้าใจทางการเมือง ก็จะเป็นปัจจัยผลักดันให้เกิดความสำนึกที่จะเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญและจำเป็นของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้ เพราะการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในระบบการเมือง จะทำให้รัฐบาลทราบถึงความต้องการของประชาชนและสามารถสนับสนุนความต้องการของประชาชนได้ โดยการออกกฎหมายบังคับหรือนโยบาย ตลอดจนการนำนโยบายไปปฏิบัติอันจะมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนอีกด้วย ในส่วนของประชาชนเองก็สามารถแสดงออกถึงความรู้สึกของตนว่าพอจะ

หรือไม่พอใจต่อนโยบายดังกล่าว ซึ่งเป็นข้อมูลย้อนกลับไปยังผู้มีอำนาจจากการเมืองอีกรั้ง เพื่อให้ผู้มีอำนาจปรับเปลี่ยนทำที่หรือนโยบายให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนได้มากยิ่งขึ้น

จึงสรุปได้ว่า การสื่อสารทางการเมืองจึงสอดคล้องกับระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยในแบบที่ว่า ทำให้ทุกฝ่ายได้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารและความรู้สึกนึกคิดซึ่งกันและกัน อันจะเป็นผลทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันตลอดจนนำไปสู่ความร่วมมือ เพื่อช่วยรักษาเสถียรภาพของระบบการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้นเอง

2. แนวความคิดเรื่องการติดต่อสื่อสารของคาร์ล ดอยท์ช

2.1 แนวความคิดพื้นฐาน

ทฤษฎีการสื่อสารทางการเมืองของ คาร์ล ดอยท์ช ชี้ให้เห็นว่าการที่จะทำให้เกิดการพัฒนาทางการเมืองขึ้นมาได้นั้น สิ่งที่สำคัญประการหนึ่งก็คือ การสื่อสาร ดอยท์ช ได้ชี้ให้เห็นถึงการสื่อสารและการควบคุมว่า เป็นเรื่องสำคัญยิ่งของระบบการเมืองเป็นเสมือนเส้นประสาทของระบบการเมือง (The Nerves of Government) โดยเขาได้อธิบายถึงกระบวนการสื่อสารทางการเมืองว่าเป็นเรื่องของการแสดงออกซึ่งความเรียกร้องต้องการของประชาชน การตอบสนองของรัฐ อันจะนำไปสู่การตัดสินใจตกลงใจ อันเป็นผลจากการสื่อสารทางการเมืองในสังคมนั้น ระบบการเมืองจะสามารถดำเนินอยู่ และมีบูรณาภพได้ ก็ขึ้นอยู่กับความสามารถที่จะตอบสนองต่อการเรียกร้องต้องการทางการเมือง ความสามารถที่จะควบคุมให้สมาชิกของสังคมสามารถปฏิบัติหน้าที่ในระบบการเมืองได้อย่างมีบูรณาภพ

ในทฤษฎีของ ดอยท์ช นั้น เขายังได้ไว้เคราะห์ ระบบการเมืองด้วยการสื่อสาร และการควบคุมโดยชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างของระบบการเมืองนั้นมีลักษณะเป็นโครงข่ายของระบบการสื่อสาร (communication network) โดยระบบโครงข่ายของการสื่อสารจะมีคุณสมบัติพิเศษ 3 ประการคือ¹⁶

- 1) สามารถรับข่าวสารที่หลังไฟล์สู่ระบบให้ผ่านเข้าไปยังหน่วยงานที่ต้องการและเปลี่ยนความหมาย
- 2) มีจุดมุ่งหมายของตัวเอง ซึ่งจุดมุ่งหมายนี้อาจผันแปรตามอิทธิพลของสภาพแวดล้อม

3) มีหน่วยงานซึ่งทำหน้าที่เป็นข่าวสารและมีศูนย์กลางในการตัดสินใจ โดยการนำเสนอข่าวสารที่ระบบได้ตีความแล้วมาประมวลเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจที่มีเหตุตรงกับข่าวสาร ที่ให้ผลเข้าสู่ระบบ

จากลักษณะพิเศษของโครงข่ายของระบบการสื่อสารทั้ง 3 ประการนั้นสามารถที่จะแยกออกค์ประกอบของการที่จะวิเคราะห์ระบบการเมืองด้วยการสื่อสารและการควบคุม เพื่อให้เกิดความสะดวกทำให้เข้าใจได้ง่าย และชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 6 ประการ ด้วยกันคือ

1. ผู้ส่งสาร

ผู้ส่งสารเป็นจุดเริ่มต้นของการสื่อสาร โดยทั่วไปแล้วผู้ส่งสารเป็นบุคคลหนึ่ง แต่ผู้ส่งสารอาจจะมีมากกว่าหนึ่งคนก็ได้อาจจะเป็นกลุ่มคน หรือเป็นองค์กรก็ได้ บทบาทของผู้ส่งสารมีอยู่ด้วยกันสามประการคือ เลือกสรรความหมายที่จะใช้สำหรับการสื่อสาร สร้างรหัสจากความหมายให้อยู่ในรูปของสารและส่งสารนั้นออกไป บทบาททั้งสามประการนี้สามารถจะอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียวหรืออาจจะมีบุคคลหลายคนมีบทบาทเหล่านี้แยกกันก็ได้

ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับผู้ส่งสารคือ “การสร้างรหัส” เพราะได้กล่าวมาแล้วว่าความหมายอยู่ในตัวของบุคคลมิได้อยู่ที่สาร ดังนั้น เราจึงไม่สามารถถ่ายทอดความหมายไปยังบุคคลอื่น แต่เราสามารถถ่ายทอดสารไปยังบุคคลอื่นได้ การสร้างรหัสจึงเป็นกระบวนการสร้างสรร ซึ่งใช้แทนความหมายสำหรับการสื่อสาร และเพื่อที่จะกระตุ้นความหมายที่คล้ายกับของผู้ส่งสารที่อยู่ในใจของผู้รับสาร ดังนั้นการสร้างรหัสจึงเป็นสิ่งที่สำคัญต่อการสื่อสาร เพราะถ้าสารที่สร้างขึ้นตรงกับความหมายของผู้ส่ง แต่ไปกระตุ้นความหมายที่แตกต่างกันในตัวผู้รับสาร ผลก็คือ การสื่อสารจะไม่ได้ผลตามที่ต้องการ

2. สาร

สาร คือ ข่าวสารที่บุคคลมุ่งแลกเปลี่ยนกันในกระบวนการสื่อสาร ข่าวสาร ดังกล่าวเป็นความรู้สึกนึกคิดของบุคคลผู้ส่งสาร หรือเป็นคุณลักษณะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่บุคคลมุ่งที่จะแลกเปลี่ยนกันเพื่อให้เกิดผลในสิ่งที่บุคคลปรารถนา ข่าวสารที่เป็นตัวแทนความรู้สึกนึกคิดของบุคคลจึงอยู่ในรูปสัญญาณ (sign) หรือสัญลักษณ์ซึ่งสามารถสื่อความรู้สึกนึกคิดของผู้ส่งสารได้ ด้วยลักษณะดังกล่าวนี้ คำพูด ภาษา หนังสือ ตัวเลข รูปภาพ เครื่องหมายแสงสี ฯลฯ ที่สามารถสื่อความหมายย่อมเป็นข่าวสารได้ สารที่สามารถสื่อความหมายได้ตามความนึกคิดของผู้ส่งสาร และสามารถส่งไปถึงผู้รับสารได้สะดวก เกี่ยงคง และรวดเร็วที่สุด

ถือว่าเป็นสารที่มีคุณภาพมากที่สุด และองค์ประกอบอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก นั่นคือ สารชนิดหนึ่งอาจมีคุณประโยชน์หรือ คุณภาพต่างกันหาก ใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน แต่ประการที่สำคัญก็คือ สิ่งที่จะเป็นสาร ได้ต้องทำหน้าที่กระตุ้นความหมายให้กับผู้รับ

3. สื่อหรือช่องทาง

สื่อ หรือช่องทางคือส่วนที่เป็นตัวนำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารอาจเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ง่าย เช่น คลื่นเสียงของผู้พูด ซึ่งนำเอาความรู้สึกนึกคิดของบุคคลหนึ่ง ไปยังอีกบุคคลหนึ่งเป็นสิ่งที่ขับข้อน กล่าวคือประกอบด้วย วัสดุ อุปกรณ์ จำนวนมาก ใช้เทคโนโลยีระดับสูง มีผู้ดำเนินการมากเช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นสื่อมวลชนที่สำคัญ ในปัจจุบันสื่อดังกล่าวนำเอาสารจากแหล่งสาร แล้วส่งไปยังผู้รับสาร เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเห็นว่าสื่อหรือช่องทางได้รับการพัฒนามากขึ้นเรื่อย ๆ ในระยะแรกเริ่ม มนุษย์ได้ใช้รูปแบบการติดต่อสื่อสารอย่างง่าย ๆ คือการใช้ระบบการติดต่อสื่อสารด้วยปาก เปล่า(oral system) เมื่อวิทยาการเจริญมากขึ้น มนุษย์ก็ได้คิดค้นเครื่องมือและวิธีการต่าง ๆ มาใช้สำหรับการติดต่อสื่อสารกัน เช่นวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และแฟกซ์ และดาวเทียม เป็นต้น

แดเนียล เลิร์นเนอร์ (Daniel Lerner) ได้แยกประเภทของการสื่อสารออกเป็น 2 แบบ คือ ระบบสื่อสารที่ใช้สื่อ (media system) และระบบสื่อสารด้วยปากเปล่า (oral system)¹⁷

ก) การสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นแบบแผนการสื่อสารดั้งเดิมในสังคมมนุษย์ ก่อนหน้าที่จะมีระบบการสื่อสารมวลชน เป็นรูปแบบการสื่อสารอย่างง่าย ๆ คือ การใช้ระบบการติดต่อสื่อสารด้วยปากเปล่า ในปัจจุบันแม้ว่าการสื่อสารมวลชนจะมีบทบาทมากขึ้นในการสื่อสารแต่ก็ยังคงจะต้องยอมรับอยู่ว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล ยังมีความสำคัญและมีบทบาทแฝงอยู่ในทุกสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมสมัยใหม่ หรือสังคมที่กำลังพัฒนาเพียงแต่จะมีอิทธิพลในระดับต่างกันเท่านั้น

ข) การสื่อสารมวลชน

การสื่อสารมวลชน เป็นพัฒนาการของการสื่อสาร เมื่อสังคมมีการขยายตัวมากขึ้น และมีความก้าวหน้าทางวิทยาการ ก็จำเป็นที่จะต้องมีระบบการสื่อสารที่สามารถส่งสารไปถึงมวลชนที่อยู่ภูมิภาคต่างๆ ได้โดยย่างทั่วถึงและรวดเร็ว

ระบบการสื่อสารมวลชน หมายถึง แบบแผนของการเชื่อมโยงต่อกัน (linkage pattern) จากผู้ส่งสารจำนวนน้อยไปสู่ผู้รับสารจำนวนมากและจากล่าสุด ได้ว่า ในสังคมปัจจุบัน มนุษย์ในสังคมทุกคนเกิดภูมิภาคต่างๆ ได้รับสารที่มาจากที่ต่างๆ ได้

การสื่อสารมวลชนจะแตกต่างจากการสื่อสารระหว่างบุคคลในแบบที่ว่า การสื่อสารระหว่างบุคคล เป็นการสื่อสารจากแหล่งหนึ่งไปยังกลุ่มผู้รับสารจำนวนมาก มีลักษณะเป็นการส่งผ่านตัวต่อตัวและเป็นการส่วนตัว ส่วนการสื่อสารมวลชน เป็นการสื่อสารจากแหล่งเดียว ไปยังผู้รับสารที่เป็นกลุ่มใหญ่ ที่อยู่ภูมิภาคต่างๆ การส่งผ่านข่าวสารเป็นไปอย่างรวดเร็วกว่า แหล่งสารมีลักษณะเป็นองค์การ และเป็นวิชาชีพ

4. ผู้รับสาร

ผู้รับสาร คือบุคคลที่สารมุ่งไปหา หรือบุคคลที่สารປะทะแล้วสะท้อนหรือผ่านต่อไปถึงผู้อื่น ในการสนทนากันระหว่างบุคคลสองคนนั้น แต่ละคนต่างเป็นทั้งผู้ส่ง และผู้รับสารผลัดเปลี่ยนกันอยู่ตลอดเวลาในขณะที่พูดคุยกัน แต่ในการใช้สื่อมวลชนเป็นช่องทางส่งสารนั้นการที่จะระบุว่าใครเป็นผู้รับสารบ้างเป็นเรื่องยุ่งยากไม่น้อย โดยปกติแล้วผู้ส่งสารทางวิทยุโทรศัพท์หนังสือพิมพ์ และวารสาร ทั้งหลายต่างพยายามเข้าถึงผู้รับสาร (ผู้ฟัง ผู้ชม ผู้อ่าน) ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

การตอบสนองในรูปแบบต่าง ๆ ของการสื่อสารเป็นผลมาจากการเลือกที่จะรับรู้ของบุคคล ทางด้านประชาชนก็จะมีการเลือกรับรู้เฉพาะบางข่าวสารเท่านั้น ซึ่งการเลือกรับรู้หมายถึงการที่บุคคลเห็นในสิ่งที่เข้าต้องการที่จะเห็นได้ยินในสิ่งที่ต้องการได้ยิน บุคคลจะเลือกรับເຂົ້າຂ້າທີ່ຈະເປັນເປົ້າປະກາດທີ່ຈະຮັບຮູ້ຍິ່ງກວ່ານັ້ນ บุคคลยังสามารถแปลความหมายของข่าวสารให้เป็นไปในทางเดียวกับความเห็นของเขารึไม่

บุคคลไม่เพียงแต่เลือกรับรู้เฉพาะบางส่วนของข่าวสารที่เขารู้สึกเห็นด้วย หากแต่ได้มีการกลั่นกรองเข้าข่าวสารที่ตัวเองเปิดรับด้วย นั่นคือบุคคลจะเลือกให้ความสนใจต่อการรับรู้ข่าวสาร เลือกอ่านหนังสือพิมพ์ อ่านวารสาร ซึ่งสอดคล้องกับความสนใจของเขาระหว่างแม้แต่ในหนังสือพิมพ์ที่เลือกอ่าน บุคคลยังเลือกอ่านเฉพาะข่าวที่ตัวเขารู้สึกด้วย เรา

มักจะเลือกคนเพื่อนเฉพาะคนที่เราถูกใจหรือชอบพอ นั่นคือ เรากายยามหลีกเลี่ยงที่จะสื่อสาร ติดต่อในสิ่งที่ขัดแย้งกับการอบอ้างอิง และในขณะเดียวกันก็พยายามที่จะเปิดรับข่าวสารที่จะเสริมในสิ่งที่เรายึดถือว่าเป็นความจริง

การเลือกที่จะให้ความสนใจ และการเลือกที่จะรับรู้ได้รับการตัดสินใจ โดยเลือกที่จะกักเก็บไว้ด้วย กล่าวคือ สิ่งที่เรารักได้ดีที่สุด คือสิ่งที่สอดคล้องกับการอบอ้างอิงเดิม ของเรามากที่สุด ปรากฏการณ์ดังกล่าวอยู่ในลักษณะเดียวกันกับการจำประสบการณ์ที่สนุกสนานและการลืมประสบการณ์ที่ทุกข์รำทมของบุคคล บุคคลไม่สามารถจดจำประสบการณ์ ที่ทุกข์ใจได้เท่ากับประสบการณ์ที่สุขใจความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่สบายใจ เราจะรู้สึกสุขใจถ้าเห็น ความคิดของเรารสอดคล้องกับความคิดเป็นของคนอื่นได้เป็นอย่างดี ฉะนั้น การจำข่าวสาร ข้อมูลที่เสริมแรงกับความเชื่อทางเรานั้น เป็นเรื่องที่ง่ายกว่าการจำข่าวสารข้อมูลที่ขัดแย้งกับ กับความเชื่อของเรา

5. ผลกระทบ

เมื่อผู้รับสารได้รับรู้ข่าวสารแล้ว จะถอดรหัสหรือแปลความหมายของข่าวสารตามกรอบพื้นฐานทางความรู้สึก การรับรู้ ทัศนคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ และสถานการณ์แวดล้อมของแต่ละบุคคล ผลลัพธ์ที่ได้จากการแปลรหัส คือ การรับรู้ข่าวสารนั้น คืออะไร (cognition) ความรู้สึกของบุคคลต่อข่าวสารนั้น (effect) และประเมินค่าว่าจะ เชื่อ หรือกระทำการตามข่าวสารนั้นหรือไม่ ผู้รับสารแต่ละคนต่างใช้ “กรอบอ้างอิง” เข้า ตัวสินใจว่า ข่าวสารที่ได้รับมาันนี้เชื่อได้หรือไม่ เกี่ยวข้องกับตัวเขารึไม่ และประเมินว่าจะ ดำเนินการกับข่าวสารนั้นอย่างไร โดยปกติกรอบอ้างอิงจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญของพฤติกรรม ของผู้รับสารทั้งนี้ เพราะ ผู้ส่งสารจะประมาณความสนใจและปฏิกริยาของผู้รับสารจาก ประสบการณ์ และพื้นฐานการเรียนรู้ของผู้รับสารเป็นสำคัญ กรอบอ้างอิงที่ว่านี้ ได้แก่ ความรู้สึก ความเชื่อ ปัทสตาน และอุดมการณ์ของผู้รับสาร ซึ่งเกิดขึ้นจากการเรียนรู้และการสั่งสม ประสบการณ์ ทั้งมวลดังแต่เกิด

6. ผลย้อนกลับ

การย้อนกลับของการสื่อสารเกิดขึ้น เมื่อผู้ส่งสารกลับกลายมาเป็นผู้รับสาร โดยเฉพาะสารใหม่นั้น เป็นปฏิกริยาของสารเดิมที่ผู้ส่งสารส่งออกไปหาผู้รับสารมาแล้ว ดังจะเห็นได้จากการสนทนาสองต่อสอง หรือในกระบวนการสื่อสารของกลุ่มขนาดเล็ก ซึ่งจะสังเกต ปฏิกริယาย้อนกลับได้ง่ายจากคำโต้ตอบหรือสีหน้า ท่าทาง เป็นต้น แต่ถ้าเป็นการสื่อสารโดย ผ่านทางสื่อมวลชน ปฏิกริယาย้อนกลับอาจจะไม่มี หรือแต่ล่าช้าก็ได้ เพราะฉะนั้น อาจกล่าว

ได้ว่าปฏิกริยาข้อนกลับ คือ ผลที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสาร ซึ่งในสิ่งที่กำหนดว่า การสื่อสารนั้นเกิดขึ้นหรือไม่ และประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด

การย้อนกลับอาจจำได้ใน 2 ลักษณะคือ¹⁸

6.1 การย้อนกลับที่มีลักษณะเป็นการขยาย (amplifying feedback) จะมีกลไกพิเศษอยู่ในตัว นั่นคือ มีสัญญาณกำหนดขึ้นไว้เพื่อเป็นเครื่องบอกว่า ให้เพิ่มการดำเนินงานให้มากกว่าที่ได้ปฏิบัติมาแล้ว การย้อนกลับแบบขยายมีลักษณะที่สำคัญ คือ มีการขยายทุก ๆ ครั้งที่มีการกระทำคือ ทำให้มากขึ้นหรือเพิ่มขึ้น

6.2 การย้อนกลับแบบลบหรือแบบปฏิเสธ (negative feedback) จะมีลักษณะสำคัญคือ มีกลไกที่จะให้สัญญาณแห่งผลงาน หรือการดำเนินงานที่ผ่านมาว่า ให้รังับการกระทำนั้นเสีย หรือให้เปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงการกระทำเสียใหม่

นอกจากกระบวนการย้อนกลับแบบปฏิเสธแล้ว ความสามารถในการปรับทิศทางด้วยตัวเอง (capacity steering) จะเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยในการย้อนกลับข่าวสารในเชิงปฏิเสธของระบบการเมือง ซึ่งความสามารถในการปรับทิศทางด้วยตัวเองนี้จะมีกลไกพิเศษของระบบอยู่ 4 อย่างคือ

- ปรมาณ และความเร็วของข่าวสาร ที่ไหลเข้าสู่ระบบ (load)
- การตอบสนองของระบบที่มีต่อข่าวสาร (lag)
- ความสามารถในการตอบโต้ข่าวสารที่ได้รับ (gain)
- การคาดคะเนสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต (leas)

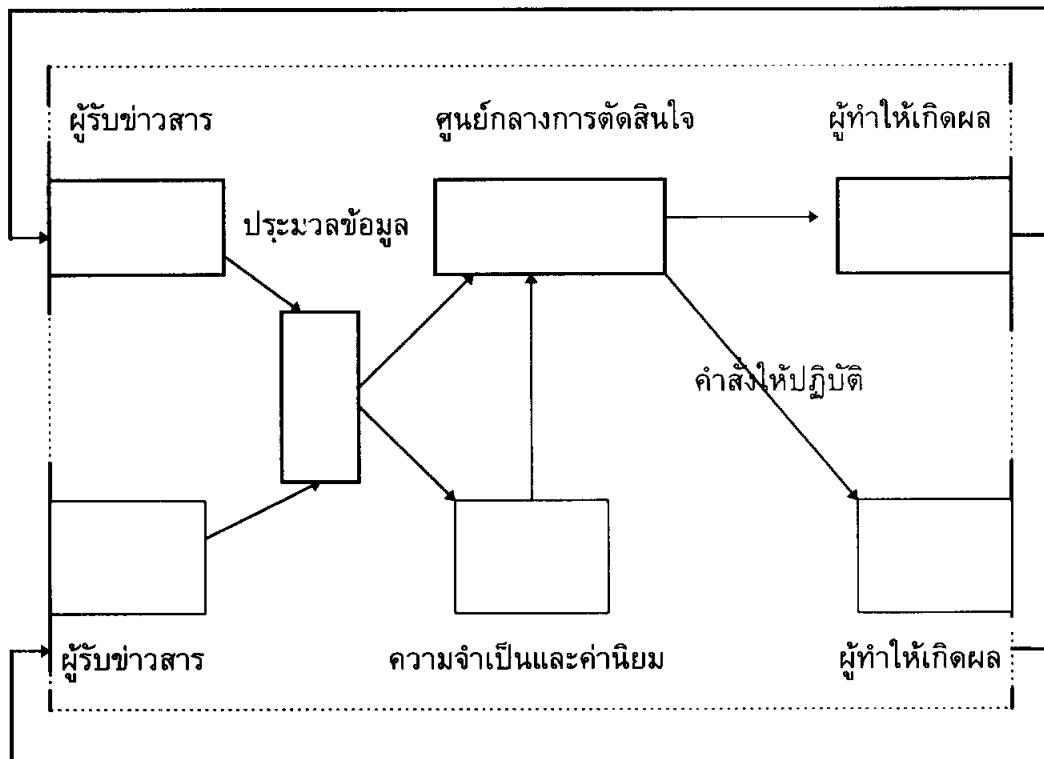
จากที่กล่าวมา เมื่อนำมาพิจารณาประกอบในกระบวนการสื่อสารทางการเมือง การป้องกลับอาจกล่าวได้ว่า เป็นหลักที่สำคัญประการหนึ่งที่จะช่วยสร้างให้เกิดความสมดุลขึ้นภายในระบบ และนอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นถึง ผลจากการกระทำที่มีการสื่อสารออกไปอีกด้วย

2.2 การสื่อสารกับการตัดสินใจทางการเมือง

ในการศึกษาบทบาทของการสื่อสารกับการตัดสินใจนี้ คาร์ล ดอยท์ช นักวิชาศาสตร์ผู้สนใจเรื่องการสื่อสารทางการเมือง ได้เสนอแนะว่าการตัดสินใจอาจจะเกิดขึ้นในรูปของ การสื่อสารได้ โดยที่การตัดสินใจนั้นจะต้องอยู่บนฐานของข่าวสารที่ได้รับและเมื่อตัดสินใจแล้ว จะเกิดผลกระทบเป็นผลย้อนกลับไปสู่แหล่งข่าวสารข้อมูลอีกรอบหนึ่ง ซึ่งอาจจะวัดสมรรถภาพของการตัดสินใจได้จากปริมาณย้อนกลับของข่าวสารข้อมูลดังนั้น คาร์ล ดอยท์ช จึงได้เสนอตัวแบบของการตัดสินใจในแง่ของการสื่อสารได้ดังนี้

ภาพประกอบที่ 3 ตัวแบบการตัดสินใจของคาร์ล ดอยท์ช

การส่งกลับ (feed back)



การส่งกลับ (Feed back)

ที่มา : Oran R. Young Systems of Political Science. (New Jersey : Prentice-Hall , Inc., 1968), p.51

จากตัวแบบข้างต้นอธิบายได้ว่าทุกระบบจะมีรับข่าวสารต่าง ๆ จากสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกของระบบเข้าสู่ระบบการเมือง ซึ่งผู้รับสารจะเลือกและรับเอาข่าวสารที่ต้องการ ต่อจากนั้นก็จะนำข่าวสารไปประมวลหรือแปลความหมายของข้อมูล ข่าวสารหรือข้อมูลที่ผ่านจากข้างตันนี้ ถูกส่งไปยัง 2 แหล่ง คือ ส่วนแรกจะถูกส่งไปยังศูนย์กลางการตัดสินใจ และอีกส่วนหนึ่งจะถูกส่งไปยังศูนย์ความจำและค่านิยม ในส่วนของศูนย์ความจำจะตรวจสอบความเชื่อมโยงระหว่างข่าวสารที่ได้รับกับประสบการณ์เดิมที่เป็นเรื่องเดียวกัน เกี่ยวกับกระบวนการและผลที่ตามมาของพฤติกรรมหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ส่วนค่านิยมนั้นจะทำหน้าที่ในการกำหนดทัศนคติหรือความคิดเห็นต่อข่าวสารนั้น จากนั้นจึงส่งข่าวสารนี้ไปยังศูนย์กลางการตัดสินใจ เพื่อตัดสินใจ เพื่อตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเกิดผลกระทบขึ้น และในตอนสุดท้ายข่าวสารก็จะถูกส่งย้อนกลับมาเข้าสู่ระบบอีกรั้งหนึ่ง

สำหรับกระบวนการตัดสินใจในแง่ของการให้ลงข่าวสาร มีส่วนประกอบที่สำคัญ เช่น ช่องทางในการสื่อสาร (channel) ขนาดของข่าวสารที่เข้ามา (load) และความสามารถในการรับข่าวสาร (load capacity)

ช่องทางในการสื่อสารที่สำคัญได้แก่ สื่อมวลชน หน่วยงานของรัฐพรบคการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ รวมทั้งการติดต่อผ่านตัวบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นช่องทางการติดต่อแบบเป็นทางการ (formal communication) หรือไม่เป็นทางการ (informal communication) ก็ได้

ขนาดของข่าวสารที่เข้ามา คือ จำนวนของข่าวสารที่หลังให้เข้ามาสู่ระบบการเมืองไม่แต่ละช่วงเวลา

ความสามารถในการรับข่าวสาร ระบบการเมืองจะมีความสามารถในการรับข่าวสารที่ระบบนั้นมีอยู่ว่ามีมากน้อยเพียงใด และมีกี่ประเภท ถ้ามีช่องทางจำนวนมากและมีหลายประเภท ระบบการเมืองก็จะมีความสามารถในการรับข่าวสารสูงมาก ซึ่งจะทำให้ระบบการเมืองมีโอกาสได้ล่วงรู้ถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ดีกว่าระบบการเมืองที่มีความสามารถน้อยน้อยจากนี้ ความสามารถในการรับข่าวสารที่มีอยู่กับกลไกที่รับผิดชอบต่อข่าวสาร (responsiveness) ความแน่นอนของการรับข่าวสาร (fidelity) อีกด้วย

องค์ประกอบสำคัญในการวัดความสามารถในการสื่อสาร และควบคุมของระบบการเมืองอีกประการหนึ่ง คือ ความสามารถในการใช้ข้อมูลหรือประสบการณ์ในอดีตที่เก็บไว้มาใช้ (recall) เพื่อประกอบการตัดสินใจ ในกรณีที่มีเหตุการณ์ใหม่ที่เกิดขึ้นอีกในลักษณะเดียวกัน

ผลที่ได้จากการตัดสินใจจะเกิดผลกระทบในแง่ของการยอมปฏิบัติตาม (compliance) ประสิทธิผล (effectiveness) และอำนาจหน้าที่ (authority) ซึ่งกล่าวโดยสรุป ก็คือ การตัดสินใจมีผลในแง่ของการควบคุม (control) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการควบคุมบุคคล อีน ๆ ให้ทำตามในสิ่งที่ผู้ตัดสินใจต้องการ

ในการที่จะวินิจฉัยว่า การตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้บรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใดนั้น ควรดู ด้วยทัช เสนอแนะว่าให้พิจารณาดูที่ผลย้อนกลับของข่าวสารที่เข้ามาสู่ตัวระบบอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลย้อนกลับในทางลบ (negative feedback) อันเป็นผลที่เกิดขึ้นในทางตรงกันข้ามกับที่ผู้ตัดสินใจมุ่งจะให้เกิดขึ้น¹⁹

ปัจจัยสำคัญ 4 ประการ ในกระบวนการย้อนกลับทางลบได้แก่

1. ปริมาณและความเร็วของข่าวสารที่ให้บรรลุเป้าหมาย (load) หมายถึง ข่าวสารที่กระบวนการย้อนกลับส่งเข้ามา เมื่อเปรียบเทียบกับความสามารถของระบบนั้น ก็ล้วนคือ ถ้าข่าวสารเข้ามามากในขณะที่ระบบมีความสามารถไม่สูงพอ การที่จะให้บรรลุเป้าหมายย่อมจะกระทำได้ยาก

2. การตอบสนองของระบบที่มีต่อข่าวสาร (lag) หมายถึง ระยะเวลาของ การรับรู้ข่าวสารกับการตอบโต้ข่าวสาร ถ้าระยะเวลาที่ใช้นั้นมีมากหรือมีความล่าช้ามาก ย่อมแสดงว่าระบบการเมืองนั้นขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานเพื่อบรรลุเป้าหมาย

3. ความสามารถในการตอบโต้ข่าวสารที่ได้รับ (gain) คือ ขนาดหรือ ปริมาณของการเปลี่ยนแปลงแก้ไขพฤติกรรมของระบบการเมือง เพื่อตอบสนองต่อข่าวสารที่ได้รับเข้ามา ถ้าระบบการเมืองได้สามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ตามที่ได้รับ ข่าวสารมาได้มาก ก็แสดงว่าระบบการเมืองนั้นมีความสามารถสูง

4. ความสามารถของระบบในการคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับ ผลที่จะเกิดขึ้น ในอนาคต เพื่อบรรลุเป้าหมาย

ด้วยทัช ได้อธิบายต่อไปว่า ประสิทธิภาพของระบบการเมืองแต่ระบบขึ้นอยู่ กับปัจจัยทั้ง 4 ประการ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 4 กับโอกาสในการบรรลุเป้าหมายนั้น ไม่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ถ้าระบบการเมืองได้มีขนาดในการรับรู้ข่าวสาร (lead) และมีความล่าช้าในการรับรู้ข่าวสารและปฏิบัติต่อ ข่าวสาร (lag) แล้ว โอกาสในการบรรลุเป้าหมายจะน้อย (นั่นคือความสัมพันธ์ในเชิงลบหรือ ตรงกันข้าม) แต่ถ้าระบบการเมืองมีความสามารถที่จะตอบโต้ต่อข่าวสารที่ได้รับ (gain) และมี ความสามารถในการคาดคะเน (lead) มากแล้ว โอกาสในการบรรลุเป้าหมายย่อมมีมากไป ด้วย (นั่นคือมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกหรือทิศทางเดียวกัน)

ตัวอย่างที่ชี้ให้เห็น ความล้มเหลวของการตัดสินใจที่เกี่ยวกับการสื่อสาร ได้แก่ เหตุการณ์เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

3. การนำแนวทางการวิเคราะห์การติดต่อสื่อสารไปใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมือง

ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางการเมืองโดยใช้แนวทางการติดต่อสื่อสารเป็นกรอบในการวิเคราะห์นั้น อาจจะยกตัวอย่างได้ 2 กรณี คือ

3.1 กรณีวิกฤติการณ์คิวบา ปี ค.ศ. 1962

3.2 กรณีเหตุการณ์พฤษภาคมพ.ศ. 2535

3.1 กรณีคิวบา

กรณีคิวบา ถือได้ว่าเป็นกรณีพิพากะระหว่างสหรัฐอเมริกา และสหภาพโซเวียตที่อยู่ในภาวะที่อาจเป็นอันตรายจากสงครามนิวเคลียร์มากที่สุดกรณีหนึ่ง คิวบาถือได้ว่าเป็นดินแดนในเขตอิทธิพลของสหรัฐอเมริกา แต่หลังจากที่ฟิเดล 卡สโตร (Fidel Castro) สามารถใช้มาตรการของกระบวนการแบบกองโจรเข้าทำการยึดอำนาจการปกครองปักครองประเทศได้ ในปี ค.ศ. 1959 คิวบาได้เปลี่ยนอุดมการณ์ในการปกครองประเทศจากการระบบทุนนิยมไปสู่สังคมนิยม และ卡สโตร ได้นำประเทศเข้าใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตมากขึ้นอยู่ตลอดเวลา ซึ่งการ ระทำดังกล่าวได้รับการต่อต้านจากสหรัฐอเมริกา โดยผ่านทางชาวคิวบานที่หลบหนีออกไปอาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกาโดยผ่านทางชาวคิวบานที่หลบหนีออกไปอาศัยอยู่ในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งการยกพลขึ้นบกในเดือนเมษายน ค.ศ. 1961 ที่อ่าวหมู (Bay of Pigs) ด้วยจุดประสงค์ที่จะโค่นล้มรัฐบาลของ卡สโตร แต่รัฐบาลของ卡สโตรสามารถก้าวขึ้นมาต่อต้านได้ การมีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติการของชาวคิวบากลุ่มนี้โดยสหรัฐฯ ทำให้卡สโตรเพิ่มความเกรงกลัวการแทรกแซงกิจการภายในของตนโดยสหรัฐฯ มากขึ้น ความสัมพันธ์ที่เริ่มใกล้ชิดระหว่างคิวบากับสหภาพโซเวียตซึ่งเคยมีอยู่ในด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้เพิ่มรวมไปถึงความสัมพันธ์ทางทหารและความมั่นคงปลอดภัยด้วย กล่าวคือ 卡สโตร ได้ขอรับความช่วยเหลือทางทหารจากสหภาพโซเวียตในลักษณะต่าง ๆ ซึ่งสหภาพโซเวียตได้ให้การตอบสนองคำขอร้องของ卡สโตรอย่างดี รวมทั้งการติดตั้งฐานยิงจรวดข้ามทวีปขึ้นในคิวบา

ในตอนกลางเดือนตุลาคม ค.ศ. 1962 เครื่องบินสืบราชการลับแบบ ยู - 2

(U-2 Reconnaissance aircraft) ได้ถ่ายภาพบนที่ก่อสร้างฐานจรวดหลายแห่งในบริเวณชานคริสโตบาล (San Cristobal) หลายแห่งภาพดังกล่าวสร้างความตกใจให้กับรัฐบาลอเมริกันมาก นายโรสวอล์ส์ จิลแพทริค กล่าวว่าการเชิงขุนห้าระห่วงอเมริกากับโซเวียตได้เริ่มขึ้นแล้ว ในวันที่ 23 ตุลาคม ประธานาธิบดีจอห์น เอฟ เคนเนดี้ (John F. Kennedy) ได้ตอบโต้การกระทำของสหภาพโซเวียตในคิวบาดังกล่าวด้วยการประกาศสะกัดกั้นทางเรือเฉพาะกรณี (Selective quarantine) โดยใช้กำลังทางเรือปิดล้อมประเทศคิวบา เพื่อป้องกันมิให้เรือของโซเวียตส่งอาวุธเข้าไปในคิวบาได้ และยืนคำชาตต่อโซเวียตและคิวบาให้จัดการรือฐานยิงจรวดในคิวบา รวมทั้งให้อาเครื่องบินทึ้งระเบิดขนาดหนัก ซึ่งโซเวียตนำมาไว้ในคิวากลับไปสหภาพโซเวียตด้วยทั้งนี้ “จะไม่มีการใช้กำลังโดยฝ่ายสหรัฐอเมริกานอกจากในการป้องกันตนเอง” เ肯เนดี้ ระบุว่า ฐานยิงจรวดเหล่านั้นหลายฐานเป็นฐานสำหรับจรวดยิงระดับกลาง ซึ่งสามารถส่งหัวรบนิวเคลียร์ไปได้ไกลกว่า 1,000 ไมล์ทะเล ซึ่งจะทำให้สามารถโจมตีได้ถึงกรุงวอชิงตันด้วย ประธานาธิบดีสหรัฐสรุปเหตุการณ์ว่าการสร้างฐานยิงจรวดอย่างลึกกลับและรุดเรี้ยวของสหภาพโซเวียต ในดินแดนที่เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่ามีความสัมพันธ์เป็นพิเศษและมีประวัติศาสตร์ อันยาวนานกับสหรัฐอเมริการึนี้ เป็นการละเมิดคำมั่นของโซเวียตเองและเป็นการไม่ยอมรับแนวโน้มนายของอเมริกันและรัฐ拉丁อเมริกัน การกระทำเช่นนี้เป็นการกระทำที่ยั่วยุอย่างจงใจ และไม่ชอบธรรมในอันที่จะเปลี่ยนแปลงสถานภาพคงเดิมระหว่างประเทศในบริเวณนั้น ซึ่งสหรัฐอเมริกาไม่อาจยอมรับได้

นอกจากจะดำเนินการสะกัดกั้นทางเรือแล้ว ประธานาธิบดีเคนเนดี้ ได้สั่งให้มีการเตรียมพร้อมทางทหารทั้งทางบกและทางอากาศอีกด้วย ทั้งนี้เป็นการแสดงของสหรัฐอเมริกาให้โซเวียตเห็นอย่างชัดเจนว่า สหรัฐอเมริกาตัดสินใจเด็ดขาดที่จะดำเนินการในกรณีนี้อย่างจริงจัง ซึ่งในขั้นสุดท้ายก็หมายถึงการใช้อาวุธนิวเคลียร์ด้วยแน่นอนในระหว่างวิกฤตการณ์ ทั่วโลกต่างพากันตระหนกตกใจและหวั่นเกรงว่าสหภาพโซเวียตที่สามซึ่งอาจหมายถึงสงครามครั้งสุดท้ายของมนุษย์อาจมีทางเป็นไปได้ ในการตัดสินใจดำเนินมาตรการดังกล่าวสหรัฐอเมริกามิได้ปรึกษากับประเทศพันธมิตรอื่นใดเลย รวมทั้งพันธมิตรในองค์กรนาโต (NATO) ด้วย นอกจากแจ้งให้ทราบเท่านั้น อย่างไรก็ตามเป็นที่เชื่อกันว่าได้มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้นำในวอชิงตันและมอสโคว์โดยตรง เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาขัดแย้งระหว่างกัน เพื่อหลีกเลี่ยงการสูญเสียอย่างมหาศาลของทั้งสองฝ่าย ซึ่งเป็นผลประโยชน์ร่วมกัน ดังจะเห็นได้ว่ามีการเรียกร้อง โดยฝ่ายสหภาพโซเวียตที่จะให้สหรัฐอเมริการื้อถอนฐานยิงจรวดของสหรัฐออกไปจากยุโรปตะวันตก แต่สหรัฐอเมริกาไม่ยอมรับการต่อรองเช่นว่านั้น สหรัฐอเมริกาให้

การต่อรองกับสหภาพโซเวียต เพียงยอมรับว่าจะไม่ใช้กำลังเข้าบุกคิวบาในอนาคตเท่านั้น ซึ่งถือเป็นทางออกที่สหภาพโซเวียตที่จะให้สร้างความไว้วางใจของชาวอเมริกาในจุดของสร้างความไว้วางใจไปจากยุโรปด้วยวันเดียว แต่สร้างความไว้วางใจให้กับการต่อรองเช่นวันนี้ สร้างความไว้วางใจให้กับสหภาพโซเวียตจะยอมรับไม่ใช้กำลังเข้าบุกคิวบานี้ในอนาคตเท่านั้น ซึ่งถือเป็นทางออกที่สหภาพโซเวียตเพียงยอมรับว่าจะไม่ใช้กำลังเข้าบุกคิวบานี้ในอนาคตเท่านั้น ซึ่งถือเป็นทางออกที่สหภาพโซเวียตจะยอมรับได้เพื่อมให้ตนเอง “เสียหน้า” โดยต้องปฏิบัติตามคำข้ามของสร้างความไว้วางใจของอเมริกาอย่างไม่มีเงื่อนไข

ในขั้นสุดท้าย สหภาพโซเวียตจำยอมปฏิบัติตามคำข้ามของสร้างความไว้วางใจและเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการนี้ ประธานาริบบิลเดนเดล์ ได้ออกประกาศฝ่ายเดียวเป็นคำมั่นสัญญาว่า สร้างความไว้วางใจจะไม่รุกรานคิวบาน และขณะเดียวกัน ก็ได้สร้างเสริมนายกรัฐมนตรีนิกิตาครุสชอฟ ว่าเป็นผู้ที่เฉลียวฉลาดและรอบคอบ ในการดำเนินการในกรณีคิวบานี้ สร้างความไว้วางใจไม่ได้ปรึกษาพันธมิตรตันแต่อังกฤษและฝรั่งเศสก็ให้การสนับสนุนอเมริกาอย่างเต็มที่

3.2 เหตุการณ์พฤษภาคม พ.ศ. 2535

เหตุการณ์การใช้ความรุนแรงในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 อาจจะวิเคราะห์โดยใช้แนวทางการวิเคราะห์การติดต่อสื่อสารเป็นกรอบในการอธิบายได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 ผู้ส่งสาร ในส่วนของผู้ส่งสารนี้ สามารถแยกได้เป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายรัฐบาล ภาคลักษณะของคณะบุคคลชั้นนำ หรือกลุ่มผู้นำในคณะรัฐบาลที่สำคัญซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลมาด้วยต่อการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2535 ได้แก่ พล.อ.สุจินดา คราประยูร นายกรัฐมนตรี พล.อ.อ.เกษตร โภจนิล ผบ.สูงสุด และ ผบ.ทอ. พล.อ.อิสรพงษ์ หุนภักดี ผบ.ทบ. และ พล.ท. ชัยมงคล หุนภักดี แม่ทัพภาคที่ 1 บุคคลกลุ่มนี้มีความหลงไหลและติดยึดอยู่ในอำนาจของคณะ รสช. จึงพยายามที่จะทำการสืบทอดอำนาจของตนโดยไม่สนใจต่อความชอบธรรมในสายตาของคนทั่วประเทศและคนทั่วโลก แม้ว่าจะมีการพยายามเบี่ยงเบนความสนใจของประชาชนโดยการเสนอแต่งตั้งให้นายอานันท์ ปันยารชุน ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีบริหารงานแทน แต่บุคคลกลุ่มนี้ก็ได้แสดงพฤติกรรม หรือกิจกรรมของมาสู่สายตาประชาชนในลักษณะที่หุหร่า พุ่มเฟือย อุยු่เสมอ ซึ่งไม่ต่างจาก “บุปเฟ็ตคามบีเนก” ในสมัยของ พล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการลาออกจากตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก ของ พล.อ.สุจินดา คราประยูร เพื่อขึ้นรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่มาจากการ “คงกลาง” นั้น ส่งผลให้มีการแต่งตั้ง โยกย้าย ภายในกองทัพอีกเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันนายทหารซึ่งหมดอำนาจจากตำแหน่งในกองทัพก็สามารถก้าวขึ้นสู่ทางการเมืองในตำแหน่ง

นายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีเกียรติ มีความสำคัญและมีค่าที่สูงส่งยิ่ง และเป็นตำแหน่งที่ทุก ๆ คนไม่ว่าจะเป็นนายทหารระดับสูง หรือนักการเมืองทั้งหลายต่างก็ฝันที่จะได้มารอง

นอกจากความต้องการที่จะทำการสืบทอดอำนาจในทางการเมืองแล้วความชัด 殃ใน “คำพูด” ของพล.อ.สุจินดา คราประยูร เป็นสิ่งที่ประชาชนโดยส่วนใหญ่องประเทศ ไม่สามารถที่จะยอมรับได้กับคำพูดที่ว่า “ยอมเสียสัตย์เพื่อชาติ” จากภาพที่ประชาชนชี้ชม และตราตรึงอยู่ในใจ กับบทบาทความเป็นชายชาติทหารเขาได้ประกาศออกทวีทว่าประเทศฯ จะไม่ขอรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คำพูดเช่นนี้ย่อมมีความหนักแน่นและเชื่อถือได้ แต่เมื่อมีความผันแปรทางการเมือง ความหนักแน่นนั้นก็ถูกสั่นคลอน สัจจะชายชาติทหารที่มีความสำคัญยิ่งถูกกลืน จริยธรรมของการรักษาสัจจะที่ได้รับการปลูกฝังกันมา โดยเฉพาะในสถาบัน ทหารถูกทำลายลง และหมดความยอมรับนับถือจากคนทั่วประเทศทันที

นอกจากนั้น “ความเป็นทหารอาชีพ” ของบุคคลกลุ่มนี้ ซึ่งสะ师范มาตรฐาน ชีวิตในเรื่องของความเด็ดเดี่ยว ความเช้มแข็ง ความแข็งแกร่ง ความเชี่ยวชาญความชำนาญ ในการรบ และในเรื่องของการใช้ความรุนแรงทางการเมือง ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานที่ถูกฝังอยู่ ในใจสำคัญของ “ทหารอาชีพ” ทุกคนจะมีเงื่อนไขอยู่เพียงว่าจะถูกเก็บไว้ หรือจะถูกเปิดเผย ออกมามีอะไรเท่านั้นเอง

ด้านกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง ในกลุ่มของผู้ชุมนุมประท้วง บุคคลที่มีบทบาทในฐานะ “ผู้นำตามสถานการณ์” คงจะหลีกไม่พ้นที่จะหมายถึง พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ซึ่ง พล.ต. จำลอง ศรีเมือง เองก็คงจะไม่พ้นจากความเป็น “ทหารอาชีพ” ด้วยเช่นกัน แต่สิ่งที่ทำให้ พล.ต. จำลอง ศรีเมือง มีความแตกต่างจากความเป็น “ทหารอาชีพ” ส่วนใหญ่ก็คือภาพลักษณ์ของคน “ถือศิล กินเจ” ซึ่งเป็นภาพที่หาได้ค่อนข้างยากจากคนส่วนใหญ่ในสังคม โดยเฉพาะในหมู่นักการเมืองของไทย ภาพลักษณ์ดังกล่าวทำให้ พล.ต. จำลอง ศรีเมือง ประสบความสำเร็จในการได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ได้รับชัยชนะของพรรครพลังธรรม ในการเลือกตั้งของกรุงเทพมหานคร และในฐานะของหัวหน้าพรรคและ ส.ส. ของกรุงเทพมหานครซึ่งมีพลังเงินที่ไม่สามารถที่จะนับจำนวนได้ ให้การยอมรับนับถือ ให้ความเคารพ ให้ความศรัทธา และสามารถที่จะดึงเอาพลังเงินเหล่านี้ออกมาได้อย่างไม่ยากเย็นจากภาพของ “ถือศิล กินเจ” ซึ่งในกลุ่มของผู้ชุมนุมประท้วงนั้นอาจกล่าวได้ว่า มีเพียง พล.ต. จำลอง ศรีเมือง ที่สามารถจะชื่นนำ หรือควบคุมกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้มากที่สุด ในขณะที่ผู้นำองค์การต่าง ๆ ที่เข้าร่วมในการชุมนุมประท้วง ไม่สามารถที่จะจัดรูปแบบของการชุมนุมประท้วงไม่สามารถที่จะจัดรูปแบบของการชุมนุมได้อย่างมีทิศทางที่เด่นชัด

แต่อย่างไรก็ตามภาพของการเป็นคน “ถือศีล กินเจ” ของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ก็ได้ถูกตัดตอนกำลังแรงลงมาเพื่อ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ประกาศ “เลิกอดอาหาร” เรียกร้อง ประชาริบป้วย โดยเรียกร้องให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญในประเด็นต่าง ๆ ตามที่มีดิชนมหาชนในขณะนั้นประสงค์อยู่ การกลับมารับประทานอาหารอีกครั้งของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง สร้างความสับสนให้กับประชาชนที่ครั้งที่ความมี “สักจะ” ของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง เป็นจำนวนมาก โดยมีความพยายามที่จะสะท้อนข่าวที่สามารถเชื่อก็อและยืนยันได้ว่า พล.ต.จำลอง ศรีเมือง “เลิกอดอาหารจริง” เพราะหาก พล.ต.จำลอง ศรีเมือง กระทำเช่นนั้นจริง ก็คงจะไม่ต่างจาก พล.อ.สุจินดา คราประยูร ที่ยอมลסלชีพ เพื่อชาติขณะที่ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ก็ประกาศ “ยอมอดอาหารตาย เพื่อประชาริบป้วย แม้ว่าข่าวการ “เลิกอดอาหาร” ของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง จะเป็นความจริง แต่มหาชนขณะนั้นกำลังให้ความสนใจต่อประเด็นการเรียกร้องประชาริบป้วยมากกว่า “การอดอาหาร” ของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง ดังนั้นการที่ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง จะเลิกอดอาหารหรือไม่จึงไม่ใช่ประเด็นที่สำคัญ

การที่ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง “ได้เข้าร่วมในการชุมนุมประท้วงเพื่อเรียกร้อง ประชาริบป้วยในครั้งนี้ และได้ประกาศไม่ยอมรับ “นายกรัฐมนตรีที่มาจากคนกลาง” นั้นเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาถึงอีกมุมมองหนึ่งว่าแท้จริงนั้น พล.ต.จำลอง ศรีเมือง มีจุดประสงค์เพื่อเรียกร้องประชาริบป้วยแต่เพียงอย่างเดียวันั้นจริงหรือไม่ เพราะว่าการประกาศไม่ยอมรับ “นายกรัฐมนตรีที่มาจากคนกลาง” ของ พล.อ.สุจินดา คราประยูร นั้น กลับมาเปลี่ยนเป็นการข้ามมาแสดงความยินดีต่อ นายอานันท์ ปันยารชุน ในการข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ต่อมากับ พล.อ.สุจินดา คราประยูร ซึ่งก็เป็น “นายกรัฐมนตรีที่มาจากคนกลาง” เช่นกัน จึงมีประเด็นที่น่าพิจารณาว่า แท้ที่จริงนั้น พล.ต.จำลอง ศรีเมือง มีความไม่พอใจต่อ พล.อ.สุจินดา คราประยูร เป็นทางส่วนตัวหรือไม่

องค์ประกอบที่ 2 สาร สารหรือข้อมูลหรือเพื่อหาสารที่ผู้ส่งสารไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงก็ตาม พยายามที่จะส่งออกไปให้กับประชาชนได้รับทราบ

ในส่วนของฝ่ายรัฐบาลข้อมูลหรือเนื้อหาที่ส่งออกไปนั้นมีประเด็นที่ต้องพิจารณาอยู่ใน 2 ประการคือ การปิดบังข่าว และการบิดเบือนข่าว มีการบิดเบือนข้อเท็จจริงโดยเฉพาะการนำเสนอข่าวการถ่ายทอดการประชุมสภาพผู้แทนราษฎรที่ถูกนำมาเผยแพร่เพร่ภาพให้ประชาชนทราบนั้น มีการตัดต่อข้อความที่ไม่เป็นผลดีกับฝ่ายรัฐบาลออก ดูดเสียงให้ออก แล้วนำเสียงปรบมือมาใส่แทน หรือแม้กระทั่งช่วงเหตุการณ์วิกฤต ที่มีการประทักษิณ เนื้อหาของข่าวที่ถูกส่งออกไปก็ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อรักษาภาพพจน์ของรัฐบาล รวมทั้งพยายามที่จะกล่าวดักเดื่อนและซักชวนไม่ให้ประชาชนไปร่วมชุมนุม แต่อย่างไรก็ตามผลของการทำงานที่มีข้อ

นักพัฒนาสถานีโทรทัศน์บางช่อง ที่ไม่สามารถทำให้เกิดความแนบเนียนในการติดต่อได้ ทำให้เกิดมีการ “โยกย้ายด่วน” ทันที

มิใช่เฉพาะฝ่ายรัฐบาลเท่านั้นที่พยายามจะสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับตนเอง แม้แต่ฝ่ายผู้ชุมนุมประท้วงก็ได้พยายามที่จะสร้างให้เห็นความหนาแน่นหรือพลังของผู้ชุมนุมประท้วงด้วยเช่นกัน โดยจะเห็นได้จากภาพจำนวนผู้เข้ามาชุมนุมประท้วง ในบทสนทนาช่วงหนึ่งระหว่างนายกินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ ส.ส. พรรคพลังธรรม กับนายสมเกียรติ อ่อนวิมล ซึ่งเป็นผู้ดำเนินรายการในการเปิดการแสดงความเห็นฝ่ายทางสถานีวิทยุ จ.ส.100 ในคืนวันเสาร์ที่ 9 พฤษภาคม 2535 ซึ่งนายกินวัฒน์ มฤคพิทักษ์ ได้กล่าวถึง จำนวนประชาชนที่มาร่วมชุมชนอยู่ในขณะนั้นว่ามีประมาณ 3-4 แสนคน ขณะที่นายสมเกียรติ อ่อนวิมล ได้ถามยังไงบ้าง เห็นด้วยแล้วว่าเป็นไปได้ตามนั้นจริงหรือ ซึ่งสถานการณ์เช่นนี้ไม่สามารถที่จะสรุปได้ว่าครูกต้อง แต่อาจกล่าวได้ว่าเป็นความพยายามที่จะสร้างความถูกต้องของธรรม ความเข้มแข็ง สร้างพลังให้กับกลุ่มคนโดยอาศัยข้อมูลที่ไม่อาจจะยืนยันความถูกต้องได้อย่างแท้จริง

นอกจากนั้นตัวอย่างของเนื้อหาข่าวที่มีการถูกมองว่า “บิดเบือนข่าว” อย่างค่อนข้างรุนแรง ก็คือในช่วงของการเปิดการแสดงความคิดเห็นทางสถานีวิทยุ จ.ส.100 ในวันอาทิตย์ที่ 10 พฤษภาคม 2534 ซึ่ง นายบีบี มาลาภุล ณ อยุธยา เป็นผู้ดำเนินรายการโดยการเปิดให้แสดงความคิดเป็นต่อกรณี การถวายความอาลักษณ์ความปลดภัยแก่ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ในการเด็จบราษฎร์ดำเนินไปในพิธีทางศาสนา ณ ห้องโ㎏านหลัง ประเด็นตรงนี้ถูกเข้าใจผิดจากประชาชนทั่วทั้งกรุงเทพมหานครว่า “โกหก” เนื่องจากกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้ทำการ “เคลียร์” เส้นทางเด็จบราษฎร์ดำเนินให้เรียบร้อยตั้งแต่เที่ยงวันของวันที่ 5 พฤษภาคม 2535 แล้ว แต่ขณะที่ นายบีบี มาลาภุล ณ อยุธยา ได้นำเสนอประเด็นของเรื่องการถวายความปลดภัย ซึ่งจากจุดนี้สามารถชี้ให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเกิดความผิดพลาดของการ “สื่อข้อความ” อย่างมาก

องค์ประกอบที่ 3 สื่อหรือช่องทาง จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อพิจารณาในประเด็นสื่อหรือช่องทาง สามารถที่จะแยกพิจารณาได้เป็น 2 ด้าน คือ การใช้สื่อของฝ่ายรัฐบาลและการใช้สื่อของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง

การใช้สื่อของฝ่ายรัฐบาล ในช่วงวิกฤตการณ์นั้น สามารถกล่าวได้ว่า ฝ่ายรัฐบาลได้ใช้อำนาจของตนเองในการควบคุมการนำเสนอข่าวสารของสื่อในระดับที่เข้มงวดมากยิ่งขึ้น สถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 5 และช่อง 7 อยู่ในการควบคุมของทหาร ขณะที่สถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 3 และช่อง 9 อยู่ในการควบคุมขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย

รวมตลอดถึงช่อง 11 ก็อยู่ในความดูแลควบคุมของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลทั้งสิ้น ดังนั้นการปฏิบัติงานของสถานีวิทยุโทรทัศน์ทุกช่องจึงเป็นการนำเสนอข่าว “เพียงด้านเดียว” ตามเนื้อหาที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการ ซึ่งจะเป็นเนื้อหาที่แสดงภาพลบของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงทั้งสิ้น ในขณะที่สภาพของความเป็นจริงมิได้เป็นไปตามนั้นขณะเดียวกันประชาชนอีกเป็นจำนวนมากที่มีความต้องการยกยื่น อย่างเห็นภาพ “ที่แท้จริง” แต่ไม่สามารถทำได้ ดังนั้นการนำเสนอ “ภาพเพียงด้านเดียว” จึงเป็นช่วงเวลาที่ก่อให้จำนวนผู้ที่เข้าร่วมประชุมประท้วงเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตลอดเวลา นอกจากนั้นข่าวสารที่ถูกส่งออกไปสู่ประชาชน ทำให้ประชาชนมีความรู้สึกว่าตนเองไม่เหลือความสามารถหลอกได้ ยิ่งเป็นการเพิ่มอารมณ์ร่วมที่รู้สึกเดียดแค้นชิงชัง และอย่างจะมาดูเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงด้วยสายตาของตัวเอง

เช่นเดียวกันในการนำเสนอข่าวสารของสถานีวิทยุ จ.ส.100 ก็เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ถูกมองว่าเป็นเครื่องมือของฝ่ายรัฐบาลที่จะส่งจ่าเผยแพร่ออกสู่สาธารณะ หลายครั้ง สัญญาณการออกอากาศจาก “ตึกไทยคู่ฟ้า” ถูกตัด โดยมีการส่งสัญญาณออกอากาศแทรกเข้ามาโดยใช้ “กรรมการทหารสื่อสาร” เป็นแม่ข่ายในการส่งกระจายเสียงข้อความที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการ ซึ่งประชาชนภายนอกโดยทั่วไปไม่อาจทราบได้จึงสร้างความเข้าใจผิดมากยิ่งขึ้นว่าสถานีวิทยุ จ.ส.100 รับใช้บรรษัทฯ

ในการสื่อของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงนั้น เป็นที่ทราบดีว่า สื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง ไม่สามารถที่จะใช้เป็นสื่อในการถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงไปสู่ประชาชนทั่วไปได้ แต่กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงในครั้นนี้ก็ได้ใช้ความทันสมัย และความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี มาใช้ในการติดต่อสื่อสารและเผยแพร่ข้อมูลที่ตนเองต้องการ เทคโนโลยีสมัยใหม่นั้นก็คือ “โทรศัพท์มือถือ” “FAX” จากการที่ผู้เข้าร่วมชุมนุมประท้วงซึ่งเป็นชั้นกลาง มีการศึกษาในระดับค่อนข้างสูง มีฐานะค่อนข้างดีและมีอุปกรณ์ที่ทันสมัยดังที่กล่าวมาไว้ใช้กันเป็นส่วนมาก ดังนั้นการสื่อสารระหว่างกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงจึงเป็นการสื่อสารโดยอาศัยสื่อบุคคลที่จะถ่ายทอดจากปากต่อปากจาก “FAX” ต่อ “FAX” จากเหตุการณ์ที่เป็นจริงนั้นพบว่ากลุ่มประชุมจำนวนมากที่เข้ามาร่วมชุมนุมประท้วงโดยการได้รับทราบข่าวจาก “โทรศัพท์มือถือ” ขณะเดียวกัน การสื่อสารด้วย “FAX” นั้นจะเริ่มจากคนกลุ่มนึงที่จะเป็นแหล่งในการให้ข้อมูลข่าวสารที่สำหรับพิมพ์และส่ง “FAX” ออกไป โดยข้อความใน FAX นั้นจะได้รับการขอร้องให้ส่งต่อไปยังบุคคลที่รู้จักอีกเป็นทอด ๆ ซึ่งการส่งข่าวโดยการใช้สื่อทั้ง 2 ประเภทนี้ ฝ่ายรัฐบาลไม่สามารถที่จะทำการควบคุมได้ ขณะเดียวกันก็ได้ชี้ให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าของการสื่อสารด้วย

แต่อย่างไรก็ตามมีสื่ออีก 2 ประเภทที่น่าติดตามดูด้วยเช่นกัน คือ สื่อหนังสือพิมพ์และสื่อเคเบิลทีวี อาจกล่าวได้ว่า สื่อทั้ง 2 ประเภทนี้ เป็นสื่อที่สามารถนำเสนอข้อมูลหรือเผยแพร่ข้อมูลได้ค่อนข้างต่างกับความเป็นจริงมากที่สุดขณะเดียวกันก็ถูกปฏิจักรและบิดเบือนข้อมูลในอัตราที่ต่ำกว่าสื่อประเภทอื่น ๆ มากแต่สื่อประเภทนี้ก็ได้รับความสนใจจากประชาชนบางส่วนที่สามารถอ่านหนังสือได้หรือเฉพาะกลุ่มประชากรที่มีฐานค่อนข้างดีที่เป็นสมาชิกของเคเบิลทีวีเท่านั้น จึงสามารถติดตามข่าวสารจากสื่อนี้ได้

องค์ประกอบที่ 4 ผู้รับสาร ผู้รับสารในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นหมายถึง ประชาชนชาวไทยทุกคนแม้ว่าจะมีความเจริญก้าวหน้า มีการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน แล้วก็ตาม แต่ในส่วนของประชาชนก็สามารถแยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นกลุ่ม ประชาชนที่อยู่รอบนอกห่างออกไปจากเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล โดยเฉพาะ ประชาชนในชนบท ซึ่งมีความเชื่อว่า การชุมนุมประท้วงเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่ดี จะมองว่า การชุมนุมประท้วงที่เกิดขึ้นนั้นทำให้ตนเองเดือดร้อน ข้าวของมีราคาแพงขึ้น และมองว่ากลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงไม่พิสูจน์ผลการทำงานของรัฐบาลก่อน ขณะที่กลุ่มที่สองคือประชาชนที่อาศัยอยู่ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล และรวมตลอดถึงผู้ที่ได้รับการศึกษามาค่อนข้างมาก คนกลุ่มนี้จะมีความตื่นตัวในการเมืองพยายามที่จะเข้าร่วมแสดงพลังของนิติมหารชน พยายาม ที่จะติดตามข่าวสารต่าง ๆ และพยายามเสาะแสวงหาข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อประกอบการตัดสินใจ ว่าจะเชื่อบุคคลกลุ่มใด ระหว่างฝ่ายรัฐบาลหรือกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า “ใครก็ตามที่สามารถให้ความจริง” กับตนเองได้ก็จะสามารถได้พลังเสียงเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะ อย่างยิ่งถ้าสามารถให้ “ความจริง” ที่ตรงกับความต้องการของตนเองด้วย บุคคลกลุ่มนี้ก็จะ ได้คะแนนเสียงในรูปของพลังเงิน หรือพลังเสียงที่เปิดเผยออกมาสู่สาธารณะทันที

องค์ประกอบที่ 5 ผลกระทบ ผลกระทบจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะ เป็นฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงก็ตาม จากการที่ทั้ง 2 ฝ่ายนี้ ต่างก็มีจุดยืน จุดแข็ง หรือไม้ตายของตนเองทั้งสิ้น โดยฝ่ายรัฐบาลในระยะแรกยังเน้นถึงความชอบธรรมและ ความถูกต้องในการเข้ามารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีโดยอ้างการยอมรับและรับรองจาก 5 พรรคร่วมรัฐบาลในขณะนั้น แต่ก็ได้มีการเปลี่ยนท่าที ในช่วงระยะหลังที่เหตุการณ์เริ่มทวีความตึง เครียดขึ้น มีการใช้กลยุทธ์ปรับเปลี่ยนท่าทีใหม่ โดยการยอมรับที่จะแก้ไขรัฐธรรมนูญตามที่ กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงเรียกร้อง แต่ก็พยายามที่จะมีการเตะถ่วงการแก้ไขรัฐธรรมนูญอยู่ตลอด เวลา แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถด้านพลังมหาชนและพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ร. 9 ได้ ต้องยินยอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไป

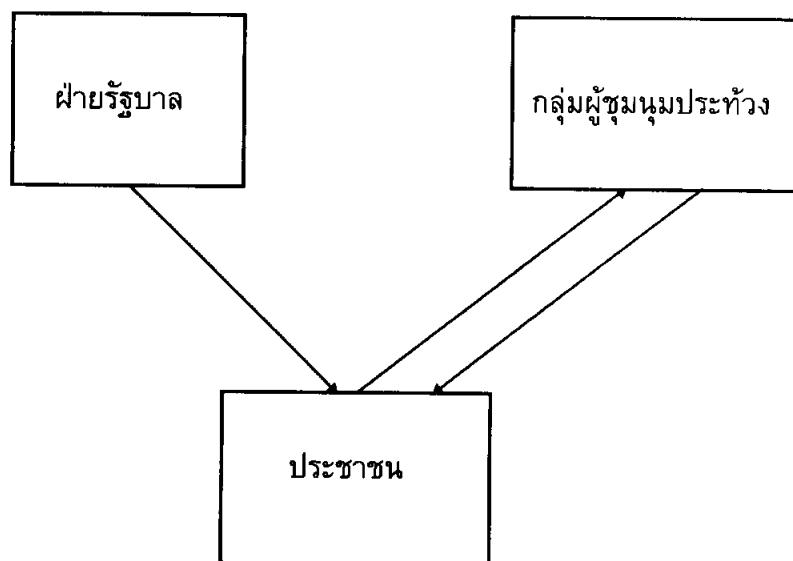
ทางด้านกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงนั้น ในระยะแรกของการเริ่มชุมนุมประท้วง มีจำนวนของประชาชนที่เข้ามาร่วมชุมนุมเพียงไม่มาก แต่จากความตื่นตัวความอยากรู้ ความอยากรู้ของประชาชน ทำให้กลุ่มของผู้ชุมนุมประท้วงขยายตัวเพิ่มจำนวนมากขึ้น และเมื่อประกอบการตัดสินใจ “อดอาหาร” ของ พล.ต.จำลอง ศรีเมือง และการถูกบิดบังและบิดเบือนข่าวสารของฝ่ายรัฐบาลในระยะหลัง ทำให้จำนวนผู้ชุมนุมประท้วงขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว พร้อมกับมีการยืนกรานที่จะเอาชนะในการที่จะเรียกร้องประชาธิปไตยให้ได้ ความเด็ดเดี่ยวและความกลมเกลียว เนื่องจากมีการยืนกรานที่จะเอาชนะในการที่จะเรียกร้องประชาธิปไตยให้ได้ รับมาดเจ็บและล้มตายเป็นจำนวนมาก แต่ผลสุดท้ายที่กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงได้รับก็คือ “ชัยชนะ”

องค์ประกอบที่ 6 การย้อนกลับ จากเหตุการที่เกิดขึ้น จะพบว่าหลังจากที่ฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง ได้ส่งข้อความ ข่าวสารไม่ว่าจะโดยผ่านทางวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ โทรศัพท์มือถือ หรือ FAX ก็ตาม จากผลกระทบที่ทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายต่างก็ยืนยันจุดยืนของตนเองนั้น เมื่อวิเคราะห์ในส่วนของการย้อนกลับแล้ว จะพบว่ามีการย้อนกลับใน 2 ลักษณะดังที่เคยกล่าวมาในตอนต้น ๆ คือจะพบว่า ในกลุ่มของผู้ชุมนุมประท้วงนั้น ผลของการสื่อสารจะปรากฏออกมายในลักษณะที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และคุณภาพคือความเนี้ยวแน่น กลมเกลียว มีความสามัคคี ขณะที่ฝ่ายรัฐบาลนั้น สามารถกล่าวได้ว่า ประสบความล้มเหลวอย่างสิ้นเชิงในการสื่อสาร เพราะนอกจากประชาชนจะไม่ยอมรับ และเชื่อฟังข่าวสารที่ฝ่ายรัฐบาลพยายามส่งผ่านสื่อต่าง ๆ ออกไปแล้วเกิดความล้มเหลวในการควบคุมการสื่อสารของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงด้วย

จากประเด็นของการป้อนกลับนี้จะแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเกิดความบกพร่องในเรื่องของการสื่อสาร คือมีความพยายามที่จะดึงเอาประชาชนให้มาเป็นผู้สนับสนุนของกลุ่มตน ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายรัฐบาลหรือกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงแต่ผลของการสื่อสารนั้นแสดงให้เห็นว่ากลุ่มของผู้ชุมนุมประท้วง มีความสามารถในการที่รับข่าวสารกลับมาจากประชาชนได้ในขณะที่ฝ่ายรัฐบาลนั้นกลับละเลยข่าวสารที่กลับออกมายังประชาชน และเช่นเดียวกับปัญหาของการขาดการสื่อสารหรือปัญหาของการสื่อสารที่ไม่ตรงกันระหว่างฝ่ายรัฐบาล และกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงจึงทำให้เหตุการณ์ขยายตัวจนเกิดความรุนแรงทางการเมือง

ภาพประกอบที่ 4

กิจทางของการสื่อสารระหว่างฝ่ายรัฐบาล กลุ่มผู้ชุมนุม กับ ประชาชน



จากการวิเคราะห์เหตุการณ์ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัญหาที่เกิดขึ้นจากการของ การสื่อสารโดยแยกพิจารณาได้ดังนี้

1. ปัญหาทางด้านผู้ส่งสาร อาจแยกพิจารณาได้ 2 ด้านคือ ประกาศที่ 1 มีปัญหาทางด้านผู้ส่งสาร ฝ่ายรัฐบาล ปัญหาที่สำคัญก็คือ การที่ฝ่ายรัฐบาลส่งข้อมูลออกไปเพียงด้านเดียว โดยไม่ได้สนใจต่อปฏิริยาที่เกิดขึ้นของประชาชนหรือของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง โดยพยายามที่จะส่งข้อความโดยใช้ตนเองหรือกลุ่มของตนเองเป็นหลักในการตัดสินใจและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ฝ่ายรัฐบาลขาดการประเมินคุณสมบัติ คุณภาพ คุณลักษณะ ความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความรู้สึกนึกคิดของประชาชนและกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง จึงทำให้สถานการณ์ที่ความรุนแรงขึ้นตามลำดับ นอกจากนั้นประกาศที่ 2 ยังพบอีกว่า ฝ่ายรัฐบาล นั้นขาดหรือละเลยการติดต่อกับกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงโดยตรง เช่นการที่จะได้พบปะ พูดคุยหรือเจรจาต่อการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง

2. ปัญหาทางด้านสาร ปัญหาที่เกิดจากการที่รัฐบาลปิดกันหรือบิดเบือนข้อมูล ข่าวสาร มิใช่สิ่งที่จะทำให้ประชาชนอยู่อย่างสงบ หรือเชื่อฟังคำแนะนำตักเตือนตามที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการ ขณะเดียวกันจากการที่ประชาชนมีความตื่นตัวทางการเมืองในระดับที่สูงขึ้น การปิดกันและบิดเบือนข้อมูล ข่าวสาร จึงเป็นสิ่งที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่โดยทั่วไป มีความอยากรู้อยากเห็น และอยากรับทราบข้อมูลที่แท้จริง จนทำให้กลุ่มของผู้ชุมนุมประท้วงมีการขยายขนาดขึ้นอย่างรวดเร็ว และต่อเนื่อง

3. ปัญหาสื่อหรือช่องทาง ปัญหาที่สำคัญในเรื่องของสื่อหรือช่องทางที่ทั้งฝ่ายรัฐบาลและกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงต้องพบก็คือ ประการที่ 1 การที่สื่อต่าง ๆ ถูกควบคุม กำกับดูแลจากรัฐบาลอย่างเข้มงวด การที่รัฐบาลควบคุมการสื่อสารโดยเฉพาะสื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์ ทำให้การนำเสนอข้อมูลข่าวสารของสื่อที่กล่าวมา ขาดความมีอิสระ ขาดเสรีภาพ การนำเสนอสามารถนำเสนอได้เฉพาะข้อมูลข่าวสารที่ฝ่ายรัฐบาลต้องการเท่านั้น แม้ว่าการใช้สื่อวิทยุและโทรทัศน์จะสามารถเผยแพร่กระจายข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว แต่การสื่อสารเพียงด้านเดียว และประชาชนไม่สามารถส่งข้อมูลย้อนกลับได้ ก็ไม่สามารถที่จะทำให้รัฐบาลปรับเปลี่ยนท่าทีของตนเองแต่อย่างใด ขณะเดียวกันหากฝ่ายรัฐบาลไม่สามารถเข้าถึงความรู้สึกนึกคิด จิตใจ และอารมณ์ของประชาชนได้แล้ว การสื่อสารที่ส่งออกมานั้นก็กลับหมายโดยสิ้นเชิง ประการที่ 2 การสื่อสารของกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งจะอาศัยโทรศัพท์มือถือเป็นหลักและอาศัย FAX เป็นตัวแพร่ข้อมูลที่เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นออกไปสู่ประชาชนตามจุดต่าง ๆ การสื่อสารโดยใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยเฉพาะโทรศัพท์มือถือ ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบ 2 ทาง ผู้รับสารสามารถที่จะโต้ตอบกับผู้ส่งสารได้ทันที สิ่งนี้ช่วยให้กลุ่มผู้ชุมนุมประท้วงสามารถที่จะให้ข้อมูล ข่าวสารต่าง ๆ แก่ประชาชนทั่วไปได้ตามที่บุคคลเหล่านั้นต้องการ แต่อย่างไรก็ตามการสื่อสารระหว่างบุคคลโดยใช้โทรศัพท์มือถือ อาจจะทำได้ในวงแคบ และซากว่าการสื่อสารโดยผ่านสื่อวิทยุและโทรทัศน์ แต่สื่อโทรศัพท์มือถือ และ FAX ก็ให้ข้อมูลที่หนักแน่นและน่าเชื่อถือมากกว่า

4. ปัญหาทางด้านผู้รับสาร ปัญหาทางด้านผู้รับสารที่สำคัญก็คือจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพบว่า ประชาชนโดยส่วนใหญ่จะได้รับสารจากผู้ส่งสารคือฝ่ายรัฐบาลเพียงด้านเดียว โดยในการรับข่าวสารนั้นเป็นการบีบบังคับให้รับข่าวสารโดยไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ การถูกบีบบังคับจากฝ่ายเดียว เป็นสิ่งที่ส่งผลกระทบผลักดันให้เกิดการแสดงผลดีกรรมของมาในด้านตรงกันข้าม คือเกิดความอยากรู้อยากเห็นมากยิ่งขึ้น ซึ่งผลจากความอยากรู้อยากเห็น จึงทำให้จำนวนของประชาชนที่เข้าไปร่วมในการชุมนุมประท้วงเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

4. ข้อดีและข้อจำกัดของแนวทางการติดต่อสื่อสาร

แนวทางการศึกษาแบบการติดต่อสื่อสารดังกล่าว มีทั้งข้อดีและข้อจำกัดในการใช้เคราะห์ทางการเมืองหลายประการกล่าวคือ

4.1 ข้อดี

ประการแรก สามารถมองการเมืองได้ทั้งระบบในระดับกว้าง (microscopic perspective) และได้รู้ให้เห็นกระบวนการหลังไฟลของข่าวสารและการตัดสินใจในระบบการเมืองให้ชัดเจนพอสมควร

ประการที่สอง สามารถศึกษาพฤติกรรมการสื่อสารของมนุษย์ได้ชัดแจ้ง สามารถวัดขนาดของปฏิสัมพันธ์จากการเมืองได้จากสิ่งที่มองเห็นได้ เช่น จดหมายไปรษณีย์ เครื่องมือสื่อสาร สื่อสารมวลชน การคมนาคมติดต่อ ถนนหนทาง ฯลฯ

ประการที่สาม แนวทางการศึกษาแบบการติดต่อสื่อสารมีการจัดซ่องทาง (channel) ของการสื่อสารได้อย่างแน่นอน จนสามารถรู้และตรวจสอบได้ว่าข่าวสารที่ได้รับมานี้ส่งมาจากทางใด ซึ่งจะเป็นสิ่งซึ่งชัดได้ว่าบุคคล กลุ่มบุคคล หรือประเทศต่าง ๆ มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดหรือเห็นห่วงกันอย่างไร

ประการที่สี่ ทำให้ทราบถึงผู้มีอำนาจตัดสินใจ (decision maker) ในระบบการเมืองนั้น ๆ ว่าผู้มีอำนาจตัดสินใจหรือผู้สื่อสารมีพฤติกรรมอย่างไร ใครหรือหน่วยงานใดที่ทำหน้าที่นี้

ประการสุดท้าย แนวทางการศึกษาแบบนี้ทำให้เกิดการตรวจสอบ (gross - check) ซึ่งกันและกันได้ทั้งสองฝ่าย ซึ่งทำให้เกิดความสมบูรณ์หรือครบวงจรทั้งระบบ

4.2 ข้อจำกัด

แนวทางการศึกษาแบบการติดต่อสื่อสารได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ ถึงข้อจำกัด หรือจุดอ่อนหลายประการ กล่าวคือ

ประการแรก นักธุรกิจศาสตร์บางคนเห็นว่าการนำเอาวิธีการที่ใช้ในการศึกษาเกี่ยวกับกลไกต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของเครื่องจักรกล (หรือเชิงวิศวกรรมศาสตร์) มาอธิบายพฤติกรรมทางการเมืองของมนุษย์นั้นไม่น่าจะใช้ได้ เพราะพฤติกรรมของมนุษย์มีความละเอียดอ่อนมากกว่าเครื่องจักรกล

ประการที่สอง แนวทางการติดต่อสื่อสารมุ่งเน้นด้านกระบวนการ (process) มากเกินไป จนขาดความสนใจเกี่ยวกับผลลัพธ์ (outcomes) ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการ ซึ่งความจริงแล้วมีความสำคัญพอ ๆ กัน หรืออาจจะสำคัญยิ่งกว่าเรื่อง

ของกระบวนการด้วยซ้ำไป และจากการที่แนวทางศึกษาแบบนี้พยายามชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของมนุษย์นั้นแสดงออกมาในรูปของตัวชี้วัดเกี่ยวกับการปฏิบัติการต่าง ๆ ของระบบ เช่น การหลังไหลของข่าวสาร การตัดสินใจ เป็นต้น ผลของการมองพฤติกรรมการเมืองในแนวคิดของการเน้นการศึกษาเชิงปริมาณโดยไม่คำนึงถึงการศึกษา เชิงคุณภาพ ซึ่งแท้ที่จริงคุณสมบัติของบุคคลมีความสำคัญยิ่งกว่าปริมาณการหลังไหลของข่าวสารเสียอีก

**ประการที่สาม ประเด็นปัญหาการเทียบกรณีศึกษาเข้ากับตัวแบบ
ซึ่งการสร้างตัวแบบ (model) ในการศึกษามีลักษณะเป็นโครงสร้างท้าย ๆ แบบเครื่องจักรกล แต่สภาพความจริงนั้น ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ในแต่ละกรณีของพฤติกรรมนั้นมีมากมายเกินกว่าจะหยิบยกมาได้หมด การที่จะประมวลเอาความรู้สึกนึกคิดและพฤติกรรมของมนุษย์ไปเทียบให้เข้ากับตัวแบบ จึงไม่อาจจะกระทำได้อย่างครบทั่ว บางอย่างอาจจะเทียบเข้าได้ แต่ บางอย่างที่เทียบเข้าไม่ได้ก็จะถูกละเลยไป ดังนั้นในการใช้ตัวแบบอย่างเดียวกับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้ขาดความเที่ยงตรงในการอธิบายสภาพที่เป็นจริง**

ประการสุดท้าย แนวทางการศึกษาแบบนี้ได้ถูกวิจารณ์ว่าเน้นศึกษาเฉพาะปัญหาที่มีอยู่ในเรื่องของการติดต่อสื่อสารเท่านั้น “ไม่ได้พิจารณาถึงปัญหาอื่น ๆ เลย นอกจากนี้การวิเคราะห์ที่เน้นแต่รูปแบบ (formalism) และเหตุผล (Rationalism) เกินไปนั้น ย่อมขัดกับความเป็นจริงอีกด้วย

สรุปว่า คนไม่ใช่เครื่องจักรกล ดังนั้น การพิจารณาพฤติกรรมของมนุษย์สมือนหนึ่งการทำงานของเครื่องจักรกลนั้น เป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังเป็นอย่างมาก

ເພິ່ງອວດ

¹ ເສດීຍර ເຫຍປະດັບ, ການສື່ສາກັກການປັບປຸງແປ່ງການສັງຄມໃນປະເທດຕ້ອຍພັດນາ. (ກຽງເຖິງ : ສຳນັກພິມພົງພາລົງກຣົມທາວິທາລັຍ, 2531), ພັດທະນາ 1.

² Wilbur Schramm, **The Process and Effects of Mass Communication.** (Urbana : University of Illinois press, 1917), p. 3.

³ ພຣະກຳດີ ຜ່ອງແຜ້ວ, ຂ່າວສາການເມືອງຂອງຄນໄທຍ. (ກຽງເຖິງ : ເຈົ້າພະຍາການພິມພົງພາລົງກຣົມທາວິທາລັຍ, 2523), ພັດທະນາ 12.

⁴ Waren K. Agree, Phillip P. Ault and Edwin Emery. **Introduction to Mass Communication.** (New York : Harper and Row, 1976), p.3.

⁵ Everett M. Rogers, **Communication of Innovations.** (New York : The Free Press, 1971), p. 1.

⁶ ພຣະກຳດີ ຜ່ອງແຜ້ວ, “ການຕຶກຂາວຮູ້ຄາສຕົວແນວທາງສື່ສາກ,” ໃນເອກສາກາຮອນຊຸດວິຊາຫລັກແລະວິທີການຕຶກຂາວຮູ້ຄາສຕົວ ພັດທະນາ 6. (ນານທຸກໆ : ສຳນັກພິມພົງພາລົງທາວິທາລັຍສຸຂະກັບທະນາທີ່, 2535), ພັດທະນາ 231.

⁷ ສູງພົງໝໍ ໂສນເສດීຍර, ການສື່ສາກັກການເມືອງ. (ກຽງເຖິງ : ຫ້າງທຸນສ່ວນຈຳກັດປະສິກິດກັນທີ່ແອນພຣິນດິງ, 2534), ພັດທະນາ 45.

⁸ Harold D. Lasswell, “The Structure and Function of Communication in Society,” in **The Process and Effects of communication In Society.** ed, by Wilbur Schramm and Donald Roberts. (Urbana : University of Illinois Press, 1971), P. 84.

⁹ Everett M. Rogers, **Communication Strategies for Family.** (New York : The Free Press, 1973), p. 45.

¹⁰ David Easton, **A Framework for Political Analysis.** (New York : Prentice-Hall, 1965)

¹¹ ພຣະກຳດີ ຜ່ອງແຜ້ວ, ຂ່າວສາການເມືອງຂອງຄນໄທຍ, ອ້າງແລ້ວ ພັດທະນາ 2.

¹² ອ້າງໃນ ທີພາພຣ ພິມພົງພາລົງ ແລະ ອຸນສຽນ ລິ່ມນິ, ພຸດທິກຣມທາງການເມືອງ, (ກຽງເຖິງ : ໂຮງພິມພົງພາລົງທາວິທາລັຍຮາມຄໍາແໜ່ງ, 2522), ພັດທະນາ 121.

¹³ Karl W. Deutsch, **The Nerve of Government.** New York : The Free Press, p. 966.

¹⁴ Steven Chaffee and Others, **Political Communication.** (California : Sage Publications, 1975), P. 96.

¹⁵ ม.ร.ว.พฤทธิสาร ชุมพล, ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 197.

¹⁶ Karl W. Deutsch, op. cit., P. 130.

¹⁷ Daniel Lerner, "Communication system and Social System." in **The Process and Effects of Mass Communication.** ed. by. Wilbur Schramm and Donald Roberts, (University of Illinois, 1971), P. 117.

¹⁸ สุกิจ เจริญรัตนกุล, วิเคราะห์การเมือง : สรุปแนวคิดของสิบหกवิชาการอเมริกัน. (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2530), หน้า 26-27.

¹⁹ Karl W. Deutsch, Op. cit. P. 187-191.

ทฤษฎีเกม (GAME THEORY)

บทนำ

แนวทางในการศึกษาถึงพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ และประภูมิการณ์ ต่างๆ ที่นักคิดหลายๆ ท่านได้นำเสนอแนวทางเอาไว้มากมาย ซึ่งแต่ละแนวทางสามารถอธิบาย ประภูมิการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีเหตุมีผล ขึ้นอยู่กับว่าแนวทางประการใดจะสามารถอธิบายได้ดี หรือถือมากกว่ากัน ดังนั้นในการศึกษานี้จะขอเลือกแนวทางของทฤษฎีเกมมาศึกษา

แนวความคิดและความเป็นมาของทฤษฎีเกม

ทฤษฎีเกม (Game Theory) เป็นแนวทางศึกษาโดยอาศัยรูปแบบทางการซึ่ง พัฒนามาจากสาขาวิชาคณิตศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ หรือตัดสินน้ำเสียง หรือกำหนด วิถีทางแห่งยุทธศาสตร์การเมือง เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น หรือมีการแข่งขัน มีการขัดแย้งระหว่างคู่ กรณีสองฝ่าย หรือมากกว่าขึ้นไป คู่กรณีแต่ละฝ่ายอาจจะใช้อิทธิพลบางประการบันดาลให้เกิด ผลในเวลาใดเวลาหนึ่ง หรือในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่าคู่ กรณีไม่ว่าฝ่ายใดก็ตาม ไม่สามารถจะกำหนดผลให้บังเกิดขึ้นตามใจปรารถนาแต่ฝ่ายเดียวได้

ทฤษฎีนี้จึงเกี่ยวข้องกับปัญหาที่ว่าทำอย่างไรที่แต่ละฝ่ายจะสามารถเลือกหนทาง ในการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์กับตนมากที่สุด (Optimal course of action) ทั้งนี้โดยพิจารณาถึง ลู่ทางทุกประการที่ฝ่ายตรงข้ามจะดำเนินการได้ด้วยต่อเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ในโอกาส ต่างๆ

เพื่อให้เข้าใจทฤษฎีเกม ในเรื่องนี้จะกล่าวถึงแนวคิดและความเป็นมาของทฤษฎี ทฤษฎีก่อนจะกล่าวถึงการประยุกต์ใช้ทฤษฎีเกมในหัวเรื่องต่อไป

ความหมายของเกม

Atan C. Issak ให้ความหมายของเกมว่า

...เป็นตัวแบบที่มีเหตุผลอย่างมากทางการเมือง ทฤษฎีเกมเป็นการวิเคราะห์การ ศึกษาการเมืองในเชิงพฤติกรรมศาสตร์ เป็นแนวที่เน้นถึงความมีเหตุผลของมนุษย์ โดยได้วาง

สมมุติฐานว่า ผู้มีบทบาททั้งหมดนั้นล้วนแล้วแต่มีเหตุผลโดยการแสดงออกมาซึ่งพฤติกรรมว่า จะทำให้ได้ผลตอบแทนสูงสุดโดยเสียผลประโยชน์น้อยที่สุด

Thomas Schelling ให้ความหมายของเกมว่า

...เป็นการศึกษาอย่างเป็นทางการถึงการคาดคะเนอย่างสมเหตุสมผลและอย่างคงเส้นคงวา ผู้มีส่วนในการตัดสินใจมีความเกี่ยวพันกับทางเลือกต่างๆ ของผู้เกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย

John Von Neuman and Oskar Morgenstern ให้ความหมายของเกมว่า

...เกมเกี่ยวข้องกับการเมืองภายใน และการเมืองระหว่างประเทศ หรืออื่นๆ นั้น ต่างก็มีการแข่งขัน โดยต้องมีผู้แสดงบทบาทในการแข่งขัน ดังแต่ 2 ครั้งข้างไป โดยผู้แสดงบทบาทนั้นจะต้องมีเหตุผลในการเลือกใช้ยุทธศาสตร์ (Strategy) เพื่อให้ได้ผลประโยชน์มากที่สุด

พนม ทินกร ณ.อยุธยา ให้ความหมายของเกมว่า

...เทคนิคการวิจัยการดำเนินงานซึ่งมีหลักการกำหนดภาระให้สภาวะเฉพาะพลังสำคัญที่จะมีผลได้มากที่สุด หรือผลเสียพลังที่สุด ไม่ว่าฝ่ายตรงข้ามจะทำอะไร หรือไม่ทำอะไรก็ตาม

แนวคิดของทฤษฎีเกม

ทฤษฎีเกม เป็นแนวทางการวิเคราะห์สภาพพฤติกรรมของการแข่งขัน ทฤษฎีเกมนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

ส่วนแรก คือ ลักษณะคณิตศาสตร์ที่เป็นรูปแบบทางการ เช่น สูตรคำนวณหรือสูตรสัญลักษณ์นามธรรมอื่นๆ ซึ่งอาจไม่เกี่ยวข้องกับโลกแห่งความเป็นจริงโดยตรงก็ได้

ส่วนที่สอง คือ ทฤษฎีหรือกฎเกณฑ์ที่เชื่อมโยงลักษณะของด้วยแบบทางการเข้ากับสถานการณ์เป็นจริง

ลักษณะสำคัญของเกมก็คือ โดยทั่วไปผู้ที่มีความสามารถว่าย้อมได้ชัยชนะ แต่ความสามารถของฝ่ายใดมีมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นกับความสามารถของคู่แข่งขันด้วย ทั้งนี้คู่แข่งขันแต่ละฝ่ายพยายามใช้มือ ใช้ความสามารถดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อหวังชัยชนะ กล่าวอีกแบบหนึ่งก็คือ คู่แข่งขันจะทำการตัดสินใจโดยชอบด้วยเหตุผลมากที่สุดในสถานการณ์เกม แต่ละฝ่ายจะไม่ยอมอ่อนข้อกันและไม่จะใจทำให้เสียคะแนนไปเปล่าๆ

จากลักษณะของเกมนี้ นักทฤษฎีเกมได้จับแนวความคิดหลักมาเสนอในทฤษฎี พoS สรุปได้ดังนี้

- 1) สถานการณ์ที่ทฤษฎีเกมใช้เป็นแนวทางในการศึกษา เป็นสถานการณ์เพียงหนึ่งระหว่าง 2 ฝ่ายหรือมากกว่านั้น โดยแต่ละฝ่ายจะเลือกดำเนินการ หรือเลือกตัดสินใจ เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์มากที่สุด

- 2) การตัดสินใจเลือกของแต่ละฝ่าย จะกระทำโดยอาศัยการคิดคร่าวๆผลดีผลเสียอย่างสมเหตุสมผลที่สุดกล่าวคือแต่ละฝ่ายพิจารณาดัดสินใจดำเนินการไปในทางที่จะให้ประโยชน์สูงสุดหรือเสียประโยชน์น้อยที่สุดสำหรับตน โดยอาจใช้ยุทธวิธี Maximin¹ หรือ Minimax²
- 3) การตัดสินใจของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง จะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่ต้องการหรือไม่นั้น ขึ้นกับการตัดสินใจของอีกฝ่ายหนึ่งด้วย

ความเป็นมาของทฤษฎีเกม

ทฤษฎีเกมเริ่มพัฒนาเป็นชิ้นเป็นอันขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง โดยอาศัยข้อสมมุติฐานว่าด้วยความชอบด้วยเหตุผล ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ใช้มีศึกษาพัฒนาระบบทุกช่วงเวลา ทฤษฎีเกมนี้ John Von Neumann ได้พัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1928 แต่ทฤษฎีเกมเพิ่งเป็นที่รู้จักแพร่หลายจริงจังในปี ค.ศ. 1944 เมื่อ Neumann และ Oskar Morgenstern ร่วมกันเขียนตำราเล่มหนึ่ง คือ ทฤษฎีเกมและพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ (Theory of Games and Economic Behavior) หลังจากนั้นเป็นต้นมาได้มีการพัฒนาโครงสร้างทางคณิตศาสตร์ เพื่อใช้ในสถานการณ์ต่างๆ มากขึ้น

ปัจจุบันอาจกล่าวได้ว่า ทฤษฎีเกมเป็นด้วแบบที่สอดคล้องในแง่เหตุผลซึ่งได้รับการพัฒนามากที่สุดในการศึกษาการเมืองโดยอาศัยรูปแบบ ทฤษฎีเกมดูใช้ได้เหมาะสมกับการศึกษาการเมือง ทั้งนี้ เพราะทฤษฎีนี้ใช้เคราะห์สถานการณ์ความขัดแย้ง คือ สถานการณ์ซึ่งมี 2 ฝ่ายหรือมากกว่านั้นแข่งขันกันเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนเห็นว่ามีคุณค่า สถานการณ์เช่นนี้เป็นสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไปทางการเมือง เพราะในแง่หนึ่งนั้นการเมืองเป็นเรื่องของอำนาจ และการแข่งขันเพื่อแสวงหาสิ่งที่มีค่าซึ่งมิได้มีเหลือเพื่อ ทฤษฎีเกมจึงนับเป็นแนวทางที่เหมาะสมในการศึกษาการเมือง โดยผู้ศึกษาอาจใช้ทฤษฎีเกมเพื่อเสนอแนะพฤติกรรมที่เป็นไปได้ของผู้ตัดสินใจทางการเมือง หรือใช้อธิบายการตัดสินใจต่างๆ ทางการเมือง ส่วนผู้ตัดสินใจทางการเมืองอาจใช้ทฤษฎีgame เพื่อกำหนดยุทธวิธีที่เหมาะสมที่สุดในสถานการณ์ซึ่งตนต้องตัดสินใจ

ในปัจจุบันทฤษฎีเกมเป็นแนวทางศึกษาการเมือง โดยอาศัยรูปแบบที่ได้รับความนิยมพอสมควรและได้มีการตัดแปลงให้ใช้กับสถานการณ์อื่นๆ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวกับการตัดสินใจ และในเรื่องของยุทธศาสตร์ นอกจากนี้ยังอาจใช้ได้ทั่วไปในสถานการณ์ที่มีการแข่งขันในสังคม จึงนับเป็นแนวทางศึกษาที่มีประโยชน์อยู่ไม่น้อย

ตัวอย่างองค์ประกอบของเกม

เกมมีมากหลายชนิด และทฤษฎีเกมเองก็มีรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกัน มากมาย แต่โดยทั่วไปทฤษฎีเกมเน้นลักษณะองค์ประกอบเหมือนกันบางอย่างซึ่งปรากฏอยู่ใน เกมทั่วๆ ไป ต่อไปนี้จะยกตัวอย่างบางสถานการณ์ในทฤษฎีเกม เพื่อช่วยให้เข้าใจองค์ประกอบ ของเกมต่อไป

ตัวอย่างสถานการณ์ในทฤษฎีเกม

เพื่อให้เกิดความเข้าใจทางทฤษฎีเกมให้ดีขึ้น จะขอยกสถานการณ์ 2 สถานการณ์ ซึ่งมักใช้เป็นตัวอย่างเมื่อกล่าวถึงทฤษฎีนี้ สถานการณ์แรก คือ ปัญหานักโทษ (Prisoner's Dilemma) สถานการณ์ที่สอง คือ หญิงสาวหรือเสือ

ปัญหานักโทษ (Prisoner's Dilemma) เกมนี้คิดคันและเผยแพร่โดย Merrill Flood และ Melvin Dresher ในปี ค.ศ. 1950 เหตุที่ได้รับความนิยม เพราะสามารถเทียบเคียงได้ กับปรากฏการณ์ในทางการเมืองและสังคมได้ในหลาย ๆ กรณี มีการสมมุติว่า มีคนร้าย 2 คน ถูกจับคุกขังเอาไว้ในข้อหาปล้น ตำรวจแยกคนร้ายออกจากกันและยืนยันข้อเสนอ กับคนร้ายแต่ละ คนให้เลือก 2 ทาง คือ สารภาพหรือปฏิเสธข้อกล่าวหา ผลของการสารภาพหรือปฏิเสธจะเป็น อย่างไรนั้นขึ้นกับว่า เพื่อนคนร้ายจะตัดสินใจสารภาพหรือปฏิเสธ ซึ่งซึ่งจะได้เป็น 3 กรณี ดังนี้

1. ถ้าคนร้าย ก. สารภาพ และคนร้าย ข. สารภาพด้วย ทั้งคู่จะถูกตั้งข้อหาเป็นคนร้าย และถูกลดโทษให้จำกัดคุกละ 10 ปี เนื่องจากสารภาพ
2. ถ้าคนร้าย ก. รับสารภาพ แต่คนร้าย ข. ไม่รับสารภาพ คนร้าย ก. จะถูกจำคุก 5 ปี ในฐานะพยาน ส่วนคนร้าย ข. ถูกลงโทษ 15 ปี เนื่องจากไม่สารภาพ แต่มีหลักฐานและถูกคนร้าย ก. ชัดทodor ในทำนองเดียวกัน ถ้า ข. สารภาพ แต่ ก. ไม่สารภาพ ข. จะถูกลงโทษ 5 ปี ส่วน ก. ถูกลงโทษ 15 ปี
3. ถ้าคนร้าย ก. และ ข. ไม่สารภาพ ตำรวจเอาความผิดไม่ได้ จึงตั้งข้อหาอันธพาล ถูกจำคุกละ 1 ปี

จากที่กล่าวมาข้างหน้านี้ได้ว่า คนร้ายแต่ละคนจะมีการเลือก 2 ทาง แต่ละทางให้ผล ต่างกันขึ้นกับการตัดสินใจของอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งพอจะเขียนเป็นเมตริกซ์ได้ดังนี้

		คนร้าย ก.	
	สารภาพ	10 ปี	5 ปี
คนร้าย	10 ปี	5 ปี	
		5 ปี	1 ปี
ไม่สารภาพ	15 ปี	1 ปี	

แผนภาพเกมที่ 1 : เกม Prisoner's Dilemma

ปัญหาหყิงสาวหรือเสือ เป็นสถานการณ์ที่มาจากการเขียนสั้นของ O'Henry ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ ชายหนุ่มผู้หนึ่ง รักกับพระธิดาของพระราชบุตรองค์หนึ่ง ต่อมาราชชาจับได้ครั้นจะประหารก็เสียดายฝิมือ จึงให้เลือกเสียงกับโขคฆาต โดยพาไปที่สังเวียนแห่งหนึ่งที่มีประตู 2 ประตู ประตูหนึ่งมีหყิงสาวสวย อีกประตูมีเสือดุ แล้วให้ชายหนุ่มเลือกจะเอาประตูใดชายหนุ่มพยายามตัดสินใจเลือกและพยายามช้าเลื่อนมองพระธิดา เพื่อขอความช่วยเหลือพระธิดาทำสัญญาณให้เลือกประตูซ้าย ชายหนุ่มจะเลือกประตูใด

ในใจชายหนุ่มต้องคิดว่า พระธิดาคิดอย่างไร ถ้าพระธิดาท่านไม่ได้ที่ชายหนุ่มจะไปกรองรักกับคนอื่น พระธิดาจะซื้อประตูเสือ ถ้าพระธิดายังมีเมตตา ก็จะซื้อประตูหყิงสาว หรือพระธิดาอาจจะเดาใจชายหนุ่มในทำนองเดียวกัน คือ แกลงซื้อประตูหყิงสาวเพื่อให้ชายหนุ่มซึ่งไม่เชื่อใจเลือกประตูเสือ ซึ่งนับว่าเป็นกรณีที่ซับซ้อน แต่ก็สะท้อนลักษณะสถานการณ์เกม คือ การตัดสินใจเลือกของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนั้นจะส่งผลประการใด ย่อมขึ้นกับการเลือกของอีกฝ่ายหนึ่ง

การตัดสินใจของชายหนุ่มในสถานการณ์ข้างต้นนี้ จะมีผลต่อชายหนุ่มอย่างไร
แสดงได้ดังรูปด้านไปนี้

		ทางเลือกของชายหนุ่ม	
		เชื่อพระธิดา	ไม่เชื่อพระธิดา
ช่วยชายหนุ่ม	ทางเลือกของพระธิดา	รอชีวิต	ถูกเสือกัดตาย
	แกลงช่วยหนุ่ม	ถูกเสือกัดตาย	รอชีวิต

แผนภาพเกมที่ 2 เกมหყิงสาวหรือเสือ

องค์ประกอบในการวิเคราะห์ของเกม

การศึกษาในแนวเกมมีสมมุติฐานต่าง ๆ หลายประการที่ผู้วิเคราะห์จำเป็นที่จะต้องทราบ โดยทั่วไปองค์ประกอบในสถานการณ์นี้ ๆ ที่อาจเกี่ยวกับเกมมีดังนี้

1. ผู้เล่น (Players) หรือตัวละครทำการ (Actors) หมายถึง ในสถานการณ์ที่ศึกษามีโครงสร้างที่มีส่วนร่วมในสถานการณ์นั้น ผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์นี้ ๆ อาจได้แก่ นักการเมือง กลุ่มพรรคการเมือง ประเทศ หรือองค์กรอื่นใดที่ได้รับการสมมุติว่ามีความเป็นเอกภาพภายในองค์กร หรือหน่วยที่ศึกษานั้น เพื่อที่ว่าการตัดสินใจใดๆ ที่เกิดขึ้นจะได้รับการพิจารณาว่ามีความเป็นเอกภาพและจะไม่ได้รับการบันทอนโดยความแตกต่างทางด้านความคิดเห็นภายในองค์กรหรือหน่วยการศึกษา

2. เป้าหมาย (Goals) เป้าหมายของการเล่นเกมของแต่ละคนอาจมีแตกต่างกัน บางคนอาจจะเล่นเพื่อได้ออกกำลังกายหรือกำลังสมอง บางคนสักแต่เล่นเพื่อฆ่าเวลาและบาง คนอาจเล่นเพื่อเอาใจคนที่เล่นด้วยเป็นต้น แต่ในสถานการณ์เกมวัดถูกประสงค์หรือเป้าหมายโดยทั่วไปคือ การเข้าชิงในสถานการณ์เกมแต่ละสถานการณ์วัดถูกประสงค์อาจมีลักษณะเฉพาะเจาะจงก็ได้ เช่นมุ่งให้ทั้งคู่(คู่แข่งขัน)ได้กำไรหรือประโยชน์สูงสุด หรือมุ่งให้ตนเองเสียประโยชน์น้อยที่สุด แต่เป้าหมายนี้จะไม่มุ่งให้เกิดความเสียหายแก่คนอื่นมากที่สุดเป็นอันขาด เพราะสถานการณ์เช่นนี้มิใช่สถานการณ์ซึ่งผู้ตัดสินใจกระทำการโดยชอบด้วยเหตุผลในการแข่งขัน

3. ทรัพยากร (Resources) คือ ทรัพย์สิน เงินทุน ความสามารถหรือสิ่งที่ผู้เล่นมีอยู่และใช้ในการแข่งขัน เช่น นักการพนันต้องมีเงินมาไว้เดิมพัน กองทัพมีทหารไว้เป็นทรัพยากร นักกีฬามีกำลังและความคิดเป็นทรัพยากร ในการแข่งขันใดๆ ก็ตามผู้เล่นต้องมีทรัพยากรซึ่งจะช่วยให้อาชญาในการแข่งขันได้

4. ยุทธวิธี (Strategy) คือ แผนปฏิบัติการซึ่งผู้เล่นที่มีเหตุผลใช้เป็นแนวทางกำหนดว่าจะทำอะไรในสถานการณ์ตัดสินใจ โดยการกระทำหรือการเลือกของฝ่ายหนึ่งจะเป็นเงื่อนไขของอีกฝ่ายหนึ่ง ในแต่ละเกมส่วนใหญ่แต่ละฝ่ายมียุทธวิธีให้เลือกหลายยุทธวิธี ยุทธวิธีที่ดีที่สุด คือ ยุทธวิธีที่จะให้ผลตอบแทนสูงสุด อาจเป็นไปได้ที่ผู้เล่นบางคนใช้ยุทธวิธีที่หลอกล่อ ผลเสียให้มากที่สุด หรือเลือกยุทธวิธีกลางๆ ที่เสียงน้อยที่สุด เช่นในเกมหนึ่งมีผู้เล่นอยู่ 2 คน คือ นาย ก และนาย ข หากนาย ก มีทางเลือกอยู่ 2 ทาง ระหว่างเลี้ยวซ้ายกับเลี้ยวขวา และนาย ข มีทางเลือกอยู่ 2 ทางเช่นกัน ระหว่างเดินหน้ากับถอยหลัง โครงสร้างยุทธศาสตร์อาจมี 4 รูปแบบ ดังนี้

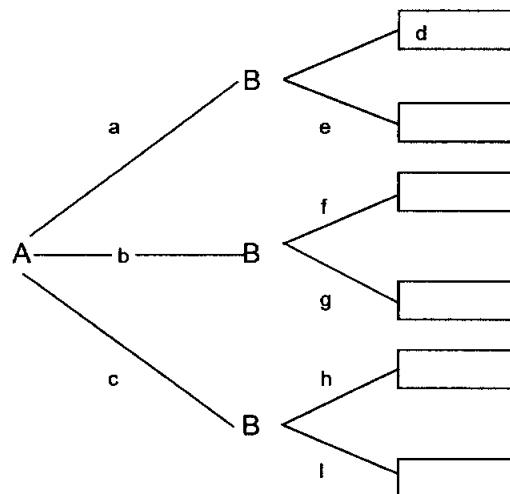
- หากนาย ก. เลี้ยวซ้าย นาย ข. จะเดินหน้า
- หากนาย ก. เลี้ยวขวา นาย ข. จะเดินหน้า
- หากนาย ก. เลี้ยวซ้าย นาย ข. จะถอยหลัง

- หางนาย ก. เลี้ยวขวา นาย ข. จะถอยหลัง

5. ผลตอบแทน (Payoff) คือ ผลที่ผู้เล่นได้รับจากการแข่งขันเมื่อเกมนั้นๆ ได้ยุติลงแล้ว ผลตอบแทนที่อาจได้รับในการวิเคราะห์ทางการเมืองเป็นเพียงแนวความคิดเกี่ยวกับความคาดหวัง (Expectation) เท่านั้น เพราะในทางการเมืองไม่มีผลตอบแทนใดที่คงที่แน่นอน ร้อยเปอร์เซ็นต์ โดยทั่วไปอาจพิจารณาผลตอบแทนได้ในสองลักษณะ คือ มีลักษณะลดหลั่น (Ordinal Scale) จากน้อยไปมากหรือจากมากไปน้อย หรือมีชั้นนักอาจมีลักษณะเป็นช่วงจำนวน (Interval Scale) ซึ่งเกิดจากผลคูณระหว่างความคาดหวัง (Expected Value) กับโอกาสที่น่าจะเป็น (Probability)

6. กติกาหรือกฎ (Rules) คือ เกณฑ์หรือระเบียบที่ใช้ในสถานการณ์แข่งขัน ซึ่งกำหนดขอบเขตของเกมให้ออกนอกลู่นอกทาง และกำหนดว่าสถานการณ์ใดจะก่อให้เกิดชัยชนะหรือความพ่ายแพ้ กฎหรือกติกานี้ทำให้เกมเป็นไปภายใต้สถานการณ์ที่แน่นอนขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ลักษณะการตัดสินใจของเด็ตผลมีความหมายขึ้น เพราะเกมที่ไม่มีกฎหรือกติกาย่อมเป็นเรื่องที่ไม่สามารถคาดหมายหรือทำนายได้ หากเกมมีลักษณะผันแปรไม่แน่นอนกินไป การตัดสินใจโดยอารมณ์ไร้เหตุผล อาจส่งผลดีก็ได้ ซึ่งลักษณะเช่นนี้มิใช่ลักษณะของทฤษฎีเกม

อนึ่งแนววิเคราะห์ทฤษฎีเกมโดยอาศัยตาราง สองคุณสอง หรือที่เรียกว่า "Matrix" ความจริงแล้วทฤษศาสตร์มักมีมากกว่าสองทาง และผลที่ได้รับก็อาจมีมากกว่าสองทางเช่นกัน แต่กรณีตารางสองคุณสองเป็นกรณีที่เรียบง่าย ซึ่งง่ายต่อการทำความเข้าใจในเบื้องต้นนี้ นอกนั้นภาษาในทฤษฎีเกมยังไม่จำเป็นเสมอไปที่จะต้องใช้ตารางในการนำเสนอ อาจใช้โครงสร้างในรูปของการแตกแขนงทางเลือกของการตัดสินใจในการพิจารณา ดังแผนภาพข้างล่างนี้ซึ่งเรียกว่า "Game Tree"



แผนภาพเกมที่ 3 แสดง Game Tree

อัคชร A และ B หมายถึง ผู้ที่มีหน้าที่ตัดสินใจส่วนอัคชร a,b,....., หมายถึงทางเลือกต่างๆ ส่วนดัวอัคชรในกล่องสี่เหลี่ยม หมายถึง ผลตอบแทนที่จะได้รับซึ่งเกี่ยวพันกับทางเลือกแต่ละทาง

ประเภทของเกม

เกมอาจแบ่งได้เป็นหลายประเภทขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานที่ใช้ในการแบ่งประเภทของเกมที่ศึกษา อาจแบ่งเป็นประเภทต่างๆ ที่สำคัญคือ แบ่งตามจำนวนผู้เข้าร่วมในสถานการณ์ของการแข่งขัน และตามลักษณะผลตอบแทนที่ได้รับ ซึ่งสามารถแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. เกมที่มีคู่แข่งขันเพียง 2 คน และผลได้ผลเสียรวมกันเท่ากับศูนย์ (Two-person zero-sum game) เกมลักษณะนี้มีลักษณะเรียบง่ายที่สุด คือ

- 1.) เป็นเกมที่มีผู้เล่น 2 ฝ่าย
- 2.) ผลที่ปรากម្មจะกระทบโดยตรงต่ออีกฝ่ายหนึ่งซึ่งคาดการณ์ได้แน่นอน คือ ฝ่ายหนึ่ง

ได้ประโยชน์อีกฝ่ายก็ต้องเสียประโยชน์ ผลที่ฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์กับอีกฝ่ายเสียไปเมื่อนำมาหักลบกันจะได้เท่ากับศูนย์

ในการวิเคราะห์แบบนี้ ต้องมีขุทธิศาสตร์ของคู่แข่งขันทั้ง 2 ฝ่าย ในการตัดสินใจ ต้องเลือกเอาขุทธิศาสตร์ที่เป็นประโยชน์กับตนมากที่สุดเพียงทางเดียวถึงแม้ว่าจะมีแนวทางมากกว่า 1 ก็ตาม เช่น เกมพนันไฟ 2 คน หรือเกมหมากruk ซึ่งมีเดิมพันกันถ้าชนะจะได้เดิมพัน 100 บาท ก็เท่ากับว่าฝ่ายแพ้เสียเงิน 100 บาท เป็นลักษณะการได้-เสีย ถังนั้น แต่ละฝ่ายจะมุ่งเอาชนะให้ได้ไม่มีการประนีประนอมอ่อนข้อให้กัน เพราะว่าคนแพ้ก็จะเสียประโยชน์อย่างเห็นได้ชัด

ตัวอย่างเช่น ในกรณีการเลือกตั้งผู้ว่ากรุงเทพมหานคร มีผู้สมัครรับเลือกตั้ง 2 คน จาก 2 พรรค คือ นาย ก. และนาย ข. และได้ตกลงกันไว้ว่า ถ้าใครได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าฯ จะได้เดิมพัน 1 ล้านบาท ในกรณีถ้าเข้าส่วนที่ได้มาหากันกับเข้าส่วนที่อีกฝ่ายต้องเสียรวมกันจะได้เท่ากับศูนย์ คือ $(+ 1 \text{ ล้านบาท}) + (- 1 \text{ ล้านบาท}) = 0$

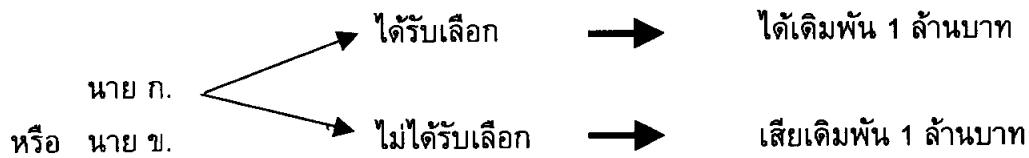
เรียนเป็นแมตริกซ์ได้ดังนี้

นาย ก.

		ได้รับเลือก	ไม่ได้รับเลือก
ได้รับเลือก	ได้รับเลือก	-	- 1 ล้านบาท + 1 ล้านบาท
	ไม่ได้รับเลือก	- - 1 ล้านบาท + 1 ล้านบาท	-

แผนภาพเกมที่ 4 แสดงเมตริกซ์ด้วยร่างเกม 2 ฝ่าย ซึ่งผลได้ผลเสียรวมกันเท่ากับศูนย์

เขียนเป็น GAME TREE “ได้ดังนี้”



แผนภาพเกมที่ 5 แสดงภาพ GAME TREE

2. เกมที่มีผู้แข่งขัน 2 คน และผลได้ผลเสียรวมกันไม่เท่ากับศูนย์ (Two-person non-zero-sum game)

2.1 มีความซับซ้อนมากกว่าประเภทแรก กล่าวคือ หลังจากที่แต่ละฝ่ายตัดสินใจ ลงไปแล้ว ไม่จำเป็นที่ ผลตอบแทนจะตกเป็นของฝ่ายหนึ่งโดยสิ้นเชิง และอีกฝ่ายก็มีได้เสียผล โดยสิ้นเชิง อาจปรากฏว่าทั้ง 2 ฝ่ายเสียประโยชน์ หรือได้ประโยชน์ร่วมกันก็ได้ หรือฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์น้อย อีกฝ่ายหนึ่งได้ประโยชน์มากกว่า

2.2 ตรงกับความเป็นจริงมากกว่า เพราะเปิดโอกาสให้มีผลตอบแทนต่างๆ กัน

2.3 ผลได้ผลเสียทั้ง 2 ฝ่ายหักลบแล้ว $\neq 0$

ลักษณะเกมประเภทนี้จะเห็นได้จากสถานการณ์ทางด้านความสัมพันธ์ระหว่าง ประเทศ เช่น การไถลเกลี่ยประเทศเพื่อนบ้านระหว่างรัสเซีย 2 รัฐ เพื่อป้องกันมิให้เกิดเป็นสงคราม ลุก浪ในใหญ่โต ซึ่งผลสุดท้ายจะไม่มีฝ่ายใดได้ประโยชน์ทั้งหมด หรืออย่างน้อยก็ช่วยไม่ให้สูญเสียทั้ง 2 ฝ่าย แม้รัสเซีย 2 จะไม่ลงเรือยกันก็ตาม หรือในการเจรจาจัดอาชีวะยุทธศาสตร์ ระหว่างสหรัฐอเมริกากับอดีตสหภาพโซเวียต สหรัฐอเมริกาได้ดำเนินการบนพื้นฐานของทฤษฎี non zero-sum game ซึ่งเป็นการแลกเปลี่ยนต่อรองตกลงกันในลักษณะที่ทั้ง 2 ฝ่าย สามารถ ชนะหรือแพ้ร่วมกันได้ หรือได้เปรียบเสียเปรียบร่วมกันได้ ซึ่งตรงข้ามกับ zero-sum game ที่ เป็นการต่อรองในลักษณะที่ฝ่ายหนึ่งได้เปรียบกับอีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ

ด้วยร่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ เกม Chicken game เกมชนิดนี้เคยเป็นเกมที่วัยรุ่นใน สหรัฐอเมริกาเคยนิยมกันพักหนึ่ง เมื่อ 20 กว่าปีที่แล้ว โดยมากสถานการณ์มักเป็นความไม่ถูก กันของวัยรุ่นต่างแกงค์ ซึ่งต้องมาทดสอบว่าใครจะมีความกล้าเป็นลูกผู้ชายมากกว่ากัน

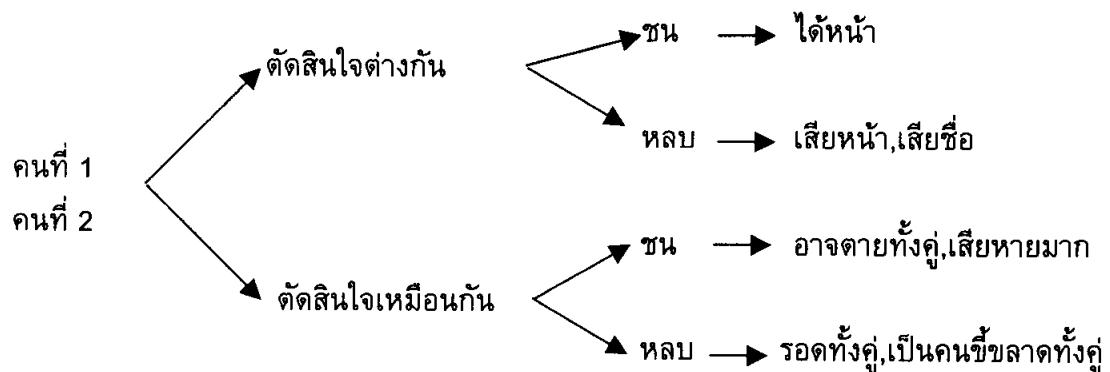
วิธีการทดสอบ คือ ขับรถ หรือมอเตอร์ไซด์พุ่งเข้าหากันด้วยความเร็ว ครา碌 ก่อนคนนั้นเป็นคนขี่ลาด ในสถานการณ์ที่แต่ละฝ่ายขับรถพุ่งเข้าใส่กันด้วยความเร็วสูงเช่นนี้ผู้เล่น หรือคนขับแต่ละฝ่ายจะมีทางเลือกได้ 2 ทาง คือ ชนหรือหลบ ซึ่งแต่ละทางให้ผลแตกต่างกันสุดแท้แต่ว่าอีกฝ่ายหนึ่งตัดสินใจเป็นอย่างใด ดังแสดงในตารางเมตริกซ์ดังนี้

คนที่ 1

		ชน	หลบ	
		ชน	ตาย	เสียชีว
คนที่ 2	ชน	ตาย	ได้หน้า	
	หลบ	ได้หน้า เสียชีว	รอต	รอต

แผนภาพเกมที่ 6 เกม Chicken Game

เขียนเป็น GAME TREE ได้ดังนี้



แผนภาพเกมที่ 7 แสดง Game Tree ของ Chicken Game

ถ้าทั้งคู่ตัดสินใจชนก็ตายทั้งคู่ ถ้าตัดสินใจหลบทั้งคู่ก็เป็นคนขี่ลาดทั้งคู่ แต่ยังไม่เสียหายมากนัก เพราะยังไม่มีใครเก่ง ถ้าฝ่ายใดหลบและอีกฝ่ายหนึ่งชน ฝ่ายที่ชนก็จะได้หน้า เป็นวีรบุรุษเป็นคนเก่งไป ส่วนฝ่ายที่หลบก็เป็นคนขี่ลาด

จากด้วยที่จะเห็นได้ว่าหากหรือผลตอบแทนที่เกิดจากการเลือกแต่ละทางนั้นมีความแตกต่างกันไป ในกรณีที่ชนทั้งคู่ผลถึงตายมีความเสียหายมาก ถ้าหลบทั้งคู่ก็เสียหน้าด้วย

กัน แต่อาจไม่มากถ้าฝ่ายหนึ่งหลบจะเสียหน้ามากแต่ไม่มากเท่ากับด้วยและถ้าพุ่งชน แต่อีกฝ่ายหลบก็ประสบชัยชนะได้หน้าเป็นวีรบุรุษ

ในสถานการณ์ข้างต้น ในกรณีที่ฝ่ายหนึ่งใช้ยุทธวิธี มินิแมกซ์ คือ คำนึงถึงผลเสียเป็นหลัก โดยลดความเสียหายให้น้อยที่สุด ยุทธวิธีนี้ก็จะกำหนดให้ฝ่ายนั้นเลือกหลบ เพราะในการหลบนั้น โอกาสเสียหายน้อยเป็นการตัดสินใจอย่างรอบคอบที่สุด

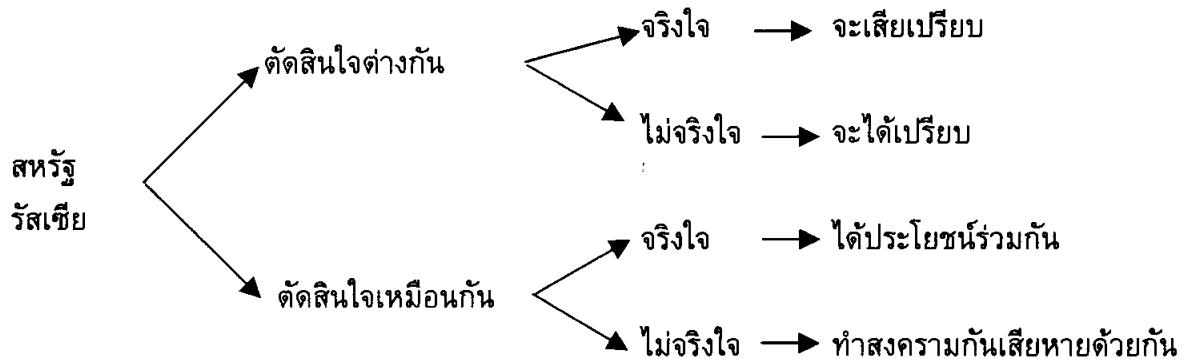
แต่ถ้าอีกฝ่ายใช้ยุทธวิธี แมกซ์มิน คือ คำนึงถึงผลได้เป็นหลัก เพื่อผลดีตามต้องการจะเลือกชน เพื่อผลประโยชน์มากที่สุด คือได้หน้า

อีกด้วยอย่างเหตุการณ์หนึ่งที่อาจเกิดขึ้นได้ เช่น กรณีการเจรจาควบคุมหรือลดกำลังอาวุธนิวเคลียร์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียต เมื่อทั้ง 2 ฝ่าย ได้ตกลงกันว่าจะลดหรือควบคุมกำลังอาวุธ

1. ทั้ง 2 ฝ่ายจะต้องมีความซื่อสัตย์และจริงใจต่อกันจะทำให้ทั้ง 2 ฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน
2. ถ้าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจริงใจและอีกฝ่ายหนึ่งไม่จริงใจก็จะทำให้ฝ่ายที่ไม่จริงได้เปรียบ เพราะมีกำลังอาวุธมากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง
3. ถ้าหากทั้ง 2 ฝ่าย ไม่มีความจริงใจหรือซื่อสัตย์ต่อกันก็จะทำให้ทั้ง 2 ฝ่าย มีความเสียหายมากด้วยกันทั้งคู่ เมื่อทั้ง 2 ฝ่ายรบกันขึ้นมา และทำให้มีความเสียหายแก่มวลมนุษย์ทั้งโลกอีกด้วย

		อเมริกา	
		จริงใจ	ไม่จริงใจ
รัสเซีย	จริงใจ	ได้ประโยชน์ร่วมกัน	ได้เปรียบเสียเปรียบ
	ไม่จริงใจ	เสียเปรียบได้เปรียบ	ถ้าทำสงครามกันจะเสียหายด้วยกัน

แผนภาพเกมที่ 8 แสดงเกมลดกำลังอาวุธระหว่างสหรัฐอเมริกากับสหภาพโซเวียตเขียนเป็น GAME TREE ได้ดังนี้



แผนภาพเกมที่ 9 แสดง Game Tree ของเกมการลดอาวุธ

3. เกมที่มีผู้แข่งขันมากกว่า 2 คน (*N-person non-zero-sum game*) เป็นเกมที่มีความซับซ้อนมาก เพราะประกอบด้วยผู้เล่นมากกว่า 2 คนขึ้นไป เข้ามาร่วมเล่นเกมกัน ดังนั้นผลประโยชน์ที่ได้รับกับที่สูญเสียไปจะไม่ถูกหักจากกันจนเหลือศูนย์ (Zero-sum) สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับสถานการณ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น มีประเทศต่างๆ ทั่วโลก ซึ่งทำการแข่งขันกันสร้างเสริมอาวุธนิวเคลียร์ขึ้นมา สมมติว่ามีจำนวน 10 ประเทศที่แข่งขันกันสร้างเสริมอาวุธนี้ ซึ่งยอมเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องมีผู้ชนะเพียงประเทศเดียว ที่จะได้รับผลตอบแทนจากการแข่งขันครั้งนี้ ในขณะที่อีก 9 ประเทศจะเป็นผู้สูญเสียผลประโยชน์ ซึ่งถ้านำมาหักลบกันในเชิงคณิตศาสตร์ระหว่างผู้ได้รับกับผู้เสียประโยชน์ ผลลัพธ์จะเท่ากับ -8 ($1-9 = -8$) จึงไม่เข้าลักษณะของ Zero-sum game ดังนั้นรูปแบบของเกมชนิดนี้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับสถานการณ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น พฤติกรรมทางการเมือง ของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ข้อตกลงระหว่างประเทศ และในสถานการณ์ต่างๆ ที่มีความร่วมมือซึ่งกันและกัน

ตัวอย่างเหตุการณ์ เช่น การนิการเลือกตั้งอธิการบดีมหาวิทยาลัยรามคำแหง มีผู้สมัครแข่งขันซึ่งตำแหน่งอธิการบดี จำนวน 5 คน ผลปรากฏว่า ศ.ดร.รังสรรค์ แสงสุข ได้รับชัยชนะ ส่วนอีก 4 คน ไม่ได้รับเลือกตั้งหรือสูญประโยชน์ ถ้านำมาหักลบกันในเชิงคณิตศาสตร์ ผลได้ผลเสียทั้ง 5 คน รวมกันจะไม่เท่ากับ 0 ผลลัพธ์จะเป็น $(+1)+(-1)+(-1)+(-1)+(-1) = -3$

นอกจากนี้ยังมีการแบ่งตามลักษณะ ของคำตอบ (Solution) คือ เป็นเกมที่มีคำตอบที่ชัดเจนหมายถึง โครงสร้างทางยุทธศาสตร์ของเกม มีลักษณะเกมบังคับให้ผู้เล่นเลือกเอา ยุทธศาสตร์ใดยุทธศาสตร์หนึ่งเสมอในเกมประเภทนี้คำตอบที่ได้รับจะเป็นคำตอบที่มีความสมดุลที่เรียกว่า Saddle Point อุปภัยในด้านของมันเอง

อีกประเภท คือ เกมที่มีการสับเปลี่ยนยุทธศาสตร์ไปมาอยู่เสมอระหว่างผู้เล่น ทั้งนี้ เพราะการเปลี่ยนของฝ่ายหนึ่งจะมีผลทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียเปรียบ ดังนั้นต่างฝ่ายต่างจะต้องจับ